

1992

OM KVINNOR I SKOLA OCH VÅRD

Presentation av LING-K-projektets bakgrund och syften
(Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor)

Berit Askling och Eva Wirén

**TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ**

Universitetet i Linköping
Institutionen för pedagogik och psykologi
LiU-PEK-R-162

OM KVINNOR I SKOLA OCH VÅRD

Presentation av LING-K-projektets bakgrund och syften
(Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor)

Berit Askling och Eva Wirén

Universitetet i Linköping
Institutionen för pedagogik och psykologi
Oktober 1992
LiU-PEK-R-162

UNIVERSITETET I LINKÖPING
Institutionen för pedagogik
och psykologi
LiU-PEK-R-162

OM KVINNOR I SKOLA OCH VÅRD
Presentation av LING-K-projektets
bakgrund och syften
(Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor)

ISBN 91-7871-021-9
ISSN 0282-4957

Universitetet i Linköping
Institutionen för pedagogik och psykologi
581 83 Linköping

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid

FÖRORD	5
1. UTGÅNGSPUNKTER FÖR LING-K-PROJEKTET	7
1.1 Kvinnor i utbildning och yrke	7
1.1.1 Kvinnors livsmönster och yrkesarbete	7
1.1.2 Kvinnoutbildningar och kvinnoyrken	8
1.1.3 Kvinnokunskap som yrkeskunskap	8
1.1.4 Några frågor	9
1.2 LING-K-projektets syfte och uppläggning	10
1.3 Rapportens syfte och innehåll	12
2. VEM "VÄLJER" VAD- OCH VARFÖR?	13
2.1 Om utbildnings- och yrkesvalsteorier	13
2.2 Kvinnlig och manlig rationalitet	15
3. ÄR DET YRKET SOM FORMAR INDIVIDEN - ELLER INDIVIDEN SOM FORMAR YRKET?	17
3.1 De studerande som "ramfaktor" för utbildning och yrke	17
3.2 Om professioner och professionalism	18
3.3 Yrkessocialisation	18
4. OM LING-PROJEKTET	20
4.1 LINGs bakgrund och syfte	20
4.2 Individualstatistik-materialet	22
4.3 LING-enkäten	23
4.4 LING-intervjuerna	23
4.5 Sampling, bortfall, delmaterial	24
4.6 Den longitudinella analysen - långsiktiga effekter av utbildning	25
4.7 Andra bearbetningar av LING-material	29
5. SKILLNADER MELLAN KÖNEN - EN RESULTAT-KATALOG	30
5.1 Data från 1948 (vid 13 års ålder)	30
5.1.1 Social bakgrund och uppväxtförhållanden	31
5.1.2 Skolprestationer, skolanpassning, utbildningsplaner	33
5.1.3 Intressen och fritidsaktiviteter	34
5.1.4 Yrkesönskningar	34
5.2 Data från 1980 (vid 32 års ålder)	34
5.2.1 Utbildningsnivå, sysselsättning, yrkestillhörighet	34

5.2.2	Uppfattningar om skolan	36
5.2.3	Arbetsförhållanden	37
5.2.4	Självskattad vuxenkompetens	40
5.2.5	Fritidsaktiviteter	42
6.	OM MATERIAL, YRKESKOD OCH UNDERGRUPPER I LING-K	43
6.1	Delmaterialen	43
6.2	De två delmaterialen - en översikt	44
6.3	En yrkeskod för LING-K	46
6.4	Yrkeskoden i de båda materialen	48
6.5	Några yrkesgrupper i LING-K: exempel på svarsmönster	50
7.	FRÅGOR ATT GÅ VIDARE MED	54
7.1	Möjligheter och begränsningar	54
7.2	Individperspektiv	55
7.3	Kvinnoperspektiv	55
7.4	Ramfaktorer för utbildningen och yrket	56
7.5	Professionalism och yrkessocialisation	56
7.6	Kommande rapporter i projektet	57
	REFERENSER	59
	BILAGOR	

FÖRORD

I denna rapport ges en presentation av LING-K-projektet (Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor). I projektet står kvinnor som arbetar i något lärar- eller vårddycke i fokus, liksom de yrkesutbildningar de passerat igenom och de yrken de kommit till.

I LING-K-projektet utnyttjas ett longitudinellt material från det s k LING-projektet (Långtidseffekter av utbildning) vid Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet. LING-projektets databank innehåller information om ett representativt urval individer födda 1948. Där finns data om intellektuella prestationer, skolprestationer, inställning till skola och kamrater, fritidsintressen m m, insamlade då individerna var i 13-årsåldern. Dessutom finns uppgifter från samma individer om utbildningsnivå, yrke, tilltron till den egna förmågan att klara av olika uppgifter samt inställningen till olika företeelser i arbetslivet, insamlade i 32-årsåldern.

I LING-K-projektet studeras de kvinnor som i LING-projektets enkät angett att de arbetar i något vård- eller läraryrke. Avsikten är att studera de utvalda kvinnorna - samt göra jämförelser mellan dem inbördes och med övriga kvinnor och män - ur fyra olika perspektiv:

Ett individperspektiv, ett kvinnoperspektiv, ett utbildnings- och yrkesperspektiv samt ett professions- och yrkessocialisationsperspektiv.

I denna rapport beskrivs projektets utgångspunkter och de olika material som kommer att användas. En jämförelse mellan män och kvinnor i 13-årsåldern och 32-årsåldern redovisas, liksom den yrkeskod som tagits fram för projektet.

Sökord: Kvinnors yrkesval, livsmönster, longitudinell studie, yrkesprofiler.

Linköping i oktober 1992

Berit Askling och Eva Wirén

I. UTGÅNGSPUNKTER FÖR LING-K-PROJEKTET

1.1 Kvinnor i utbildningar och yrke

1.1.1 Kvinnors livsmönster och yrkesarbete

Under de senaste 30 åren har kvinnors utbildningsnivå höjts och deras förvärvsarbete har ökat markant. Den kvinnliga arbetskraften har framför allt tagits emot inom den offentliga sektorns barnomsorg, skola, socialvård och sjukvård. Just dessa verksamheter har expanderat kraftigt sedan 50-talet och skapat stor efterfrågan på utbildad personal.

Till det stora behovet av personal har också bidragit att många anställda utnyttjat möjligheten att arbeta deltid för att kunna förena eller växla mellan tillsyn av egna barn och yrkesverksamhet. Dubbelarbete och växelarbete bland kvinnor har satts i system.

För att svara mot de ökade personalbehoven ökade under 60-talet dimensioneringen av motsvarande yrkesutbildningar. Denna ökning sammanföll även med ungdomars preferenser i studie- och yrkesval. Lärar- och vårdutbildningar var populära och antalet sökande stort. Efter avslutad utbildning fanns många jobb att välja mellan.

Många av de kvinnor som vid denna tid valde typiska kvinnoyrken har under sin yrkesverksamhet fått möta krav på kvalitativa och kvantitativa förändringar i verksamheterna. För många av dem har denna fas i yrkesverksamheten dessutom sammanfallit med den livsfas, då de själva etablerat familj och haft egna bamtillsynsproblem att bemästra.

Kyle (1980) har i sin översikt "Kvinnan under 1900-talet - konflikten mellan produktion och reproduktion" beskrivit hur konflikten mellan produktion och reproduktion utvecklats och förändrats. Särskilt tydliga har förändringarna blivit under 60-talet.

Under 1960-talet började de tendenser som under det följande decenniet också skulle bryta ner de sista legala banden kring familjen som ekonomisk enhet: särbeskatningen (helt genomförd 1971) bröt familjen som ekonomisk enhet, individualiseringen av sociallagstiftningen, inom vilken familjeförsörjargreppet tidigare spelat stor roll, bidrog till att särskilja individerna inom äktenskapet. Fri abort och förenklat skilsmässoförfarande verkade i samma riktning. (Kyle 1980, sid 366)

Genom reformpolitiken fick gifta kvinnor ett ideologiskt stöd för att förvärvsarbete. Samtidigt skedde en kraftig utbyggnad av daghemmen. Antalet dag-

hemsplatser tredubblades under 60-talet. Enligt Kyle bar 60-talets reformer inom sig fröet till en målkonflikt mellan det mansstyrda politiska handlandet, som syftade till att utnyttja kvinnornas arbetskraft, och det krav på jämställdhet och medinflytande, som växte sig starkare inom kvinnorörelsen.

1.1.2 Kvinnoutbildningar och kvinnoyrken

Under senare år har kvinnors fortfarande mycket traditionsbundna val av utbildning och yrke uppmärksamrats. En av anledningarna har varit den bestående snedrekryteringen till olika utbildningsvägar. I högskolan dominerar kvinnorna på de kortare utbildningslinjerna, framför allt inom vård- och undervisningssektorn, medan männen dominerar på de längre utbildningarna inom vårdsektorn och inom naturvetenskaplig-teknisk sektor. Motsvarande snedhet finns i gymnasieskolan.

Förskollärarytbildningen, sjuksköterskeutbildningen samt låg- och mellanstadie-lärarytbildningarna är tydligt kvinnodominerade utbildningsvägar. De har gemensamt att de ända fram till 1977, då de fördes in i den nya högskoleorganisationen, varit gymnasiala till sin karaktär (även om låg- och mellanstadie-lärarytbildningarna kan sägas ha gjort en etapp-ingång till högskolan redan 1968, då lärarhögskoleorganisationen trädde i funktion). Utbildningarna leder till yrken som varit - och fortfarande är - kvinnoyrken inom den offentliga sektorns barnomsorg, vård och utbildning.

1.1.3 Kvinnokunskap som yrkeskunskap

Barnomsorg, skola, socialvård och sjukvård har inte bara förändrats kvantitativt. Även kvalitativt har förändringar skett: Verksamheterna har tagits i anspråk som instrument för samhällsutveckling och samhällsförändring. Denna utveckling blev tydlig under 70-talet. Nya målsättningar, inriktningar, innehåll och arbetsformer förordades. Barnstugeutredningen, SIA- utredningen, Vård 77-utredningen är exempel på utredningar, som gett förslag till närmast "ideologiska" förändringar av verksamheternas organisation och innehåll med syfte att främja långtsyftande socialpolitiska mål.

Förändringarna har haft många gemensamma drag: En helhetssyn på verksamheten och ett subjekt/subjekt-förhållande mellan personal och patienter, elever, klienter. Samarbete och samverkan har eftersträvat och lagarbetsprincipen har lyfts fram. Samtidigt har det professionella i yrkesutövandet markerats allt tydligare - ett yrke är inte längre ett kall. Omsorgen har blivit ett lönearbete (Beckman 1982, Waerness 1980) - men lönearbetet skall göras med omsorg. Yrkesrollernas förankring i en egen personlig värdebaserad och övertygelse har framhållits. Yrkesrollen kan inte ses frikopplad från personlig och social utveckling.

I förslagen till förändringar har funnits en polemik mot den rationella- teknologiska syn som präglade verksamheterna i början av deras expansionsskeden och en respekt för de värden som traditionellt knutits till kvinnors sätt att hantera vård, omsorg, undervisning. Målen för verksamheterna har blivit mer ideologiska och uttrycks på ett mer abstrakt och diffust sätt än tidigare. Målen har också blivit mer motstridiga och ur personalens perspektiv har kraven på effektivitet och kvantitet ofta varit svåra att förena med kravet på kvalitet.

1.1.4 Några frågor

I början av 70-talet fanns det en och en halv miljon kvinnor på arbetsmarknaden och det var nästan helt och hållet kvinnorna som svarade för medlemsökningen i personalorganisationerna. Den snabba utvecklingen innebar att de kvinnor, som fick sin yrkesutbildning i slutet av 60-talet och i början av 70-talet, trädde ut på en arbetsmarknad som kunde erbjuda många lediga tjänster, men som också hade "växtvärk" p g a kraftig tillströmning av ung, nyutbildad personal, nya personalkategorier och dessutom en stor rörlighet med många inslag av vikarier och deltidsarbetande.

Några data om sjuksköterskornas arbetsmarknad kan belysa den kvantitativa utvecklingen inom sjukvården¹. (Utvecklingen har varit likartad inom andra motsvarande yrkesområden.) År 1960 var antalet sysselsatta inom hälso- och sjukvården 114 000, vilket utgör ca 3% av totalantalet sysselsatta i landet. 1977 hade siffran ökat till 320 000, vilket är ca 7% av totalantalet sysselsatta.

Personalökningen inom hälso- och sjukvården var snabb under 60- och 70-talen: Under åren 1960-1965 skapades 34 000 nya arbetstillfällen inom sjukvården, under perioden 1971-1975 var antalet nya arbetstillfällen 80 000. Under 70-talet ökade också andelen deltidsarbetande inom alla kvinnliga personalgrupper inom sjukvården. År 1979 arbetade varannan sjuksköterska deltid.

Vilka är då de kvinnor som blev yrkesverksamma under denna tid inom de traditionella kvinnoyrkena?

I vilken mån är deras yrkestillhörighet ett uttryck för deras egna personliga önskningsar och val och i vilken mån har olika yttre omständigheter inverkat på deras yrkesval? Vad har varit rationellt att välja och vilka kompromisser har varit värda att ta?

Vilken bakgrund har de socialt, regionalt och utbildningsmässigt? Hur upplever och värderar de sina arbeten i olika avseenden? Vilka krav ställer de på sig

¹Uppgifterna är hämtade ur bl a Socialstyrelsen (1981): *Vårdpersonalprognoser. Framtida tillgång och efterfrågan på vissa vårdpersonalkategorier*. Stockholm och SOU 1979: 78. *Mål och medel för hälso- och sjukvården*. Förslag till hälso- och sjukvårdslag. Betänkande av hälso- och sjukvårdsutredningen. HSU.

själva, på arbetet och på arbetskamraterna? Vilken tilltro har de till sin egen kompetens?

Ja, detta är exempel på frågor som väcks vid läsning av officiell statistik och offentliga utredningstexter. Sådana frågor är emellertid svåra att besvara. Enskilda individer måste studeras över lång tid och genom en ganska närgången granskning av förutsättningar, påverkansfaktorer, valsituationer och beslutsstrategier om det skall vara möjligt att ge några svar. Uppgifterna om enskilda individer måste kunna sättas i relation till motsvarande uppgifter från större, representativa, grupper.

Men de frågor som väcks rör inte bara individerna. De rör också utbildningarna och yrkesverksamheterna:

Hur fungerade de utbildningar som skulle tjäna som reforminstrument för samhällsförändringar, samtidigt som de skulle svara mot akuta krav på expansion? Vilka elever tog de emot? Hur förberedde utbildningarna sina elever inför olika yrken?

Vad skedde med de yrken som expanderade kraftigt och som fick ett stort tillskott av deltidsarbetande? Förändrades kårandan när yrket inte längre skulle vara ett kall?

1.2 LING-K-projektets syfte och uppläggning

I LING-K-projektet (Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor) står kvinnor som arbetar i något lärar- eller vårdyrke i fokus - men även de yrkesutbildningar de passerat igenom och de yrken de kommit till.

Projektet har tillgång till longitudinella data från det s k LING-projektet (Långtidseffekter av utbildning) vid Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet. Denna databank ger information om en bestämd årskull, nämligen individer födda 1948. Där finns data om intellektuella prestationer, skolprestationer, inställningen till skola och kamrater, fritidsintressen mm, insamlade då individerna var i 13-årsåldern, samt dessutom uppgifter från samma individer om utbildningsnivå, yrke, tilltron till den egna förmågan att klara av olika uppgifter samt inställning till olika företeelser i arbetslivet, insamlade i 32-års ålder.

I LING-K-projektet skall vi studera de kvinnor som i LING-projektets enkät angett att de arbetar i något vård- eller läraryrke. Vi kan beskriva dem som 13-åringar och vi kan ge en bild av dem som 32-åringar. Vi kan också i projektet jämföra olika kvinnliga lärar- och vård-grupper med varandra, men också med övriga kvinnor i materialet och med män. LING-uppgifterna ger oss också möjlighet att pröva olika frågeställningar som rör eventuella sam-

band mellan individers förutsättningar i ungdomsåren och olika företeelser och karaktäristika hos samma individer i deras vuxenliv. I projektet skall vi även försöka att studera de lärar- och vård-utbildningar och -yrken som "våra" kvinnor kommit till. Vi skall utnyttja våra individdata för att belysa dessa verksamheter, men vi skall också komplettera med andra typer av uppgifter om utbildningarna och yrkesverksamheterna.

Med tillgång till ett redan insamlat material kan olika hypoteser formuleras och prövas utan att ny empiri måste samlas in. Samtidigt skall det inte förnekas att materialet därmed kan komma att tänjas till en användning långt utanför de referensramar som en gång styrde det ursprungliga projektets uppläggning och datainsamling.

Med **individerna** i fokus kan vi nalkas vårt material utifrån följande perspektiv:

Ur ett "klassiskt" individperspektiv kan individers väg från skola till yrkesverksamhet studeras med avseende på 1) samband mellan bakgrundsvariabler och senare utbildnings- och yrkesvariabler och 2) samband mellan dessa variabler och inställning till olika företeelser i vuxenlivet. I detta avseende knyter LING-K-projektet an till den analysmodell som LING-projektet arbetat med. Individens väg genom utbildningssystemet och via yrkesutbildning fram till vuxenårens yrkesverksamhet antas på ett avgörande sätt vara påverkad av de inlärnings- och sorteringsprocesser, som äger rum under utbildningstiden.

Ur ett kvinnoperspektiv kan kvinnors utbildnings- och yrkeskarriär ses som resultat av en ständig interaktion mellan olika strukturella faktorer och personliga egenskaper och värderingar. Genom jämförelser mellan mäns och kvinnors livsmönster och genom att retrospektivt kartlägga olika kvinnogrupperns väg till utbildning och yrke kan en del av denna interaktion mellan struktur och individ bli tydlig.

Med de kvinnliga vård- och lärarutbildningarna och yrkesverksamheter-**na** i fokus kan vi anlägga följande perspektiv:

Ur ett mer strukturellt perspektiv kan de individer som genomgår en viss utbildning betraktas som väsentliga förutsättningar för undervisningen och för utbildningens resultat samt för utvecklingen inom respektive yrkesområde. Individerna utgör, utifrån en ramfaktorteoretisk referensram, betydelsefulla ramfaktorer för de utbildningar och de verksamheter de går in i.

Ur ett professionsperspektiv kan en jämförelse mellan olika yrkesutövarers värdering av egen kompetens och inställning till olika företeelser under yrkeslivet ge möjlighet att pröva den eventuella förekomsten av "yrkeskulturer" och därmed ge kunskap om vilken roll olika bakgrunds- och utbildningsvariabler har i

förhållande till upplevelserna under yrkesutövningen. I detta avseende anknyter projektet till aktuell professions- och yrkessocialisationsforskning.

1.3 Rapportens syfte och innehåll

Syftet med denna rapport är att presentera LING-K-projektet med dess olika frågeställningar och perspektiv.

I rapporten beskrivs inledningsvis LING-projektets utgångspunkter och uppbyggnad samt den databank som utgör en plattform för LING-K-projektet. I anslutning till detta redovisas också resultat från den longitudinella analys som utförts inom ramen för LING-projektet samt även översiktligt andra tidigare utförda bearbetningar av materialet.

Som ett första steg i LING-K-projektet redovisas därefter översiktliga resultat med avseende på skillnader mellan könen i såväl 13 års som 32 års ålder. En beskrivning ges också över sammansättningen i de olika delmaterial av LING-data som är avsedda att användas i projektet.

I resultatdelen redovisas därefter den yrkeskod som tagits fram för LING-K-projektet med vars hjälp projektets olika undersökningsgrupper valts ut och avgränsats. För några av de i projektet aktuella undersökningsgrupperna ges slutligen exempel på några svarsmönster.

Avslutningsvis tas i rapporten upp planerat fortsatt arbete och analys i projektet.

2. VEM "VÄLJER" VAD- OCH VARFÖR?

2.1 Om utbildnings- och yrkesvalsteorier

Under 50- och 60-talen lanserades flera teorier om ungdomars yrkesval. En strävan var att kunna ge ett teoretiskt underlag för den studie- och yrkesrådgivning som byggdes ut både i Sverige och i andra länder i takt med arbetsmarknadernas expansion och differentiering under efterkrigstiden. I USA framträdde en yrkesvalsforskning som tog sin utgångspunkt i personlighetspsykologiska överväganden. Enligt de teorier som utvecklades antas personen välja utbildning och yrke utifrån en önskan om att förverkliga sig själv och finna ett yrke som stämmer med anlag och intresse.

Super (1957) menade att yrkesvalet egentligen är att betrakta som en utvecklingsprocess, som sträcker sig över en lång tidsperiod och innehåller flera olika utvecklingsstadier. Det är därför snarare fråga om yrkesutveckling, i vilken självuppfattningen spelar en central roll, än om yrkesval. Holland (1966) betraktade yrkesvalen som uttryck för olika personlighetstyper. I yrkesrådgivningssammanhang är det därför viktigt, menade han, att sträva efter en harmoni mellan personlighet och yrke.

Både Super och Holland har, i likhet med andra personlighetspsykologiskt orienterade yrkesvalsforskare, kritiserats för att ha en alltför harmonisk syn på yrkesvalsproblematiken. (I det avseendet har de mött samma kritik som senare riktats mot den funktionalistiska utbildningsforskningen). Deras teorier har uppfattats vara alltför individcentrerade. Varje enskilt beslut har i huvudsak setts som en kompromiss mellan individens egna önskningar å ena sidan och hans eller hennes tilltro till att lyckas å andra sidan. Besluten har uppfattats vara oberoende av yttre förhållanden, såsom t ex tillgången på utbildnings- och arbetsplatser (Sjöstrand 1980). Super, Holland m fl har också kritiserats för att ha baserat sina teorier på studier av pojkars yrkesval. Teorierna fungerar dåligt för att förklara flickors yrkesplaner och yrkesval (Imsen 1989).

Blau m fl (1956) har utvecklat en modell för yrkesval som diskuterades vid planeringen av LING-projektet. Modellen har två komponenter och visar förhållandet för den som väljer (d v s individen) och den instans som väljer ut (d v s samhälle, utbildning, yrke) som en ständigt pågående val- och sorteringsprocess. Modellens styrka ligger i att den kombinerar ett mikro- och ett makro-perspektiv och anger den dubbla verkan som den sociala strukturen har på val- och sorteringsprocesserna, dels genom att påverka personlighetsutvecklingen och självupplevelsen hos den väljande individen, dels genom att ange under vilka socio-ekonomiska betingelser sorteringen sker.

Modellen tenderar dock, när den tillämpas på stora material, att ge en alltför grov teckning av utbildningssystemet för att mötet mellan individ och de "mot-

parter" till individen som ligger inom individens föreställnings- och upplevelseramar (samhällsstruktur, utbildningssystem, arbetsmarknad) skall kunna framträda tillräckligt tydligt. Modellen har därför tenderat att "tippa över" åt individhållet när den tillämpas i empiriska studier där stora mängden kvantitativa data på individnivå utnyttjats i prognostiskt syfte, detta trots att Blau m fl framhållit det vanskliga i att göra så.

The identification of isolated determinants, however, cannot explain occupational choice; indeed, it may be highly misleading. (Blau m fl 1956, sid 532)

I den svenska utbildningsforskningen har individsidan studerats mycket mer i detalj än utbildnings/arbetslivssidan. Hjernqvist har konstaterat att sådana faktorer som står för egenskaper hos individen eller i dennes omedelbara närhet i regel är väl kända och dokumenterade. De har därför rönt mest uppmärksamhet i forskningen medan de institutionella förhållandena blivit mer sparsamt belysta (Hjernqvist 1980).

Det individcenterade perspektiv som dominerat i den svenska studievals- och utbildningsforskningen och även i uppläggningsen av den svenska utbildningsstatistiken har utsatts för hård kritik. Enligt Gesser (1985) blir utbildningssystemets egen konstruktion, dess innehåll och relation till samhället behandlade som sekundära företeelser med de individcenterade forskningsansatserna. Individen ges sken av att ha både valfrihet och självständighet i val av utbildningsvägar och yrke.

Analysmodellen är det individuella utvecklingsperspektivet, i vilket individen utgör en programmerad robot (programmerad av sin uppväxtmiljö och föregående utbildningshistoria) som går sina vägar oberoende av hur dessa ser ut. I princip utesluts påverkan från numiljö och framtidsmål. (Gesser 1985, sid 192)

Gesser efterlyser bl a studier som utgår från befintliga yrken och som söker kartlägga "bakåt" vilka individer som kommit till dessa yrken och varför de kommit dit.

I sociologiska valteorier betraktas yrkesvalet som påverkat utifrån av materiella eller kulturella betingelser. Utgångspunkten är inte individens frihet att välja utifrån egna anlag och egen självuppfattning utan i stället de sociala eller materiella möjligheterna respektive begränsningarna för individens val. Sjöstrand föredrar att använda ordet karriärutveckling framför yrkesval för att betona helheten studieval- yrkesval - rörlighet (Sjöstrand 1980). Mötet mellan individ och arbetsmarknad kan ses som ett spel, kring vilket olika intresseorganisationer grupperar sig. Grupper snarare än individer studeras. Det är de faktiska valmöjligheterna för individen som är intressanta, ej den principiella valfriheten hos varje individ. I många av teorierna intar utbildning en central

roll för yrkesval och därmed också för social rörlighet, vilket innebär att yrkesvalsteorierna närmast sig de allmänna utbildningsteorierna.

Inom den sk reproduktionsteoretiska forskningstraditionen, företrädd av bl a Bourdieu (1977), är det utbildningssystemet och dess institutioner som står i centrum. Ansatsen är tydligt deterministisk. Utbildningssystemet fungerar inte så "idealt" som det ges sken av utan är en produkt av och fungerar som mellanhand för strukturella förhållanden av ekonomisk, social, politisk och kulturell art. Elevernas framgång i skolan är anhängigt det kulturella kapital de bär med sig hemifrån. I teorierna ges inte särskilt stort utrymme för det ömsesidiga samspelet mellan individ och struktur som Blau m fl beskriver.

En mer interaktionistisk syn på samspelet mellan individens förutsättningar och yttre möjligheter/begränsningar har utvecklats i den sk Birminghamskolan av bl a Willis (1977) och Hargreaves (1986, 1989). Begreppet "kultur" tillskrivs ett stort förklaringsvärde. Den kultur som omger individen fungerar som en länk mellan strukturer och individer. Individen kan inte frångämmas kapaciteten att agera för att antingen bjuda motstånd mot eller förändra sin situation (Se även Giroux 1983, Giddens 1987). Individens beteende i och reaktioner på utbildning måste därför förstås utifrån deras egna upplevelser av de kulturer i vilka de ingår och ej endast genom kartläggning av yttre determinanter. Den ömsesidiga interaktionen mellan struktur och individ och mellan makro- och mikronivån kan inte ignoreras.

Detta synsätt har många likheter med den ansats som utvecklats inom kvinnoforskningen. Utbildningssystemets skenbara rationalism och effektivitet har kontrasterats mot kvinnors överväganden och kompromisser. I stället för att fråga: Varför väljer inte flickor som pojkar? och därmed implicera en brist eller svaghet hos flickor bör forskaren fråga sig: Varför väljer flickor som de gör? (Imsen 1989). Vad som behövs, enligt Imsen, är en teoretisk referensram som beaktar kvinnors egna värderingar och självuppfattning.

2.2 Kvinnlig och manlig rationalitet

Kvinnor tycks i sina studie- och yrkesval och i sitt utnyttjande av utbildningssystemet handla på ett sätt som inte direkt kan relateras till social bakgrund, intellektuella förutsättningar och skolprestationer. Broch-Due och Tornes framkastar hypotesen att flickor inte nödvändigtvis upplever goda skolprestationer som en resurs som de bör använda för att realisera yrkesdrömmar och yrkesplaner. Antaganden om framtida omsorgsuppgifter - inte minst så som dessa förmedlas och konkretiseras av flickornas mödrar - modifierar sambandet mellan skolprestationer och utbildningsönsksningar för flickor (Broch-Due och Tornes 1983). Flickors yrkesval tycks vara styrt av andra skäl än pojkars och det finns därför anledning att anta att kvinnors inställning till och förväntningar på yr-

kesverksamhet är andra än mäns (Kim 1983, Elgqvist-Saltzman 1985, 1987a, 1987b, 1991a, 1991b, Imsen 1986, 1989).

Elgqvist-Saltzman (1985) menar att de svenska utbildningsreformerna är uttryck för "rational efficiency". Utifrån reformatörernas perspektiv visar utbildningsstatistiken att kvinnor inte väljer lika rationellt som män. Med kvalitativa data har Elgqvist-Saltzman visat att i valet av utbildning och yrke tycks kvinnor - utan att göra så mycket väsen av det - väga in en hel mängd olika faktorer och hänsynstaganden som visar en respekt för "human sensibility". Elgqvist-Saltzman har genomfört fallstudier med den sk livslinje-metoden på kvinnor som gått ut gymnasiet under de expansiva åren under 50- och 60-talen. Den konflikt mellan produktion och reproduktion, som Kyle behandlar, har varit ett dominerande tema i de levnadsberättelser som analyserats. Ve beskriver denna konflikt i termer av en ansvarsrationalitet som för kvinnors del får lov att ta överhanden över den tekniska rationalitet som präglar utbildningssystemets utformning och målsättning (Ve 1982).

Ve (1981) och Broch-Due och Tornes (1983) har pekat på mödrarnas betydelse för döttrars val av utbildning och för deras sätt att jämka samman produktivt och reproduktivt arbete. Välutbildade och yrkesarbetande mödrar tycks försätta sina döttrar i en svårare konfliktsituation när det gäller att förverkliga utbildningsambitioner än vad hemarbetande mödrar gör. De senare tycks i större utsträckning fungera som motivationsskapande anti-bilder för sina döttrar.

Men det är inte enbart fråga om en skillnad mellan män och kvinnor. Även bland kvinnor finns skillnader i inställningen till utbildning och yrke. Kvinnor ur olika socialgrupper som genomgått högskolestudier tycks ha upplevt och värderat dessa studier på olika sätt (Elgqvist-Saltzman och Ve 1987).

3. ÄR DET YRKET SOM FORMAR INDIVIDEN - ELLER INDIVIDEN SOM FORMAR YRKET?

3.1 De studerande som "ramfaktor" för utbildning och yrke

Utbildningsreformer som genomförts under senare årtionden har haft flera olika syften. Ett syfte har varit att skapa studievägar som fungerar "rättvist" i förhållande till individens egna anlag, intressen och studieförutsättningar, d v s oberoende av individens sociala och ekonomiska förhållanden. Ett annat syfte har varit att med utbildning som "reforminstrument" påverka utvecklingen i en önskad riktning i samhället i stort eller inom någon viss sektor.

Elevers övergångar från en utbildningsnivå till en annan har alltmer renodlat kommit att baseras på bedömningar av skolprestationer och blivit en teknisk och opersonlig procedur. Rekrytering till olika yrken - framför allt vad gäller yrken som föreskriver en speciell behörighetsgivande utbildning - har därigenom också blivit en teknisk fråga. Vilka som kommer till ett yrke har blivit mer beroende av hur attraktiv utbildningen och yrket ter sig för den studerande vid en viss tidpunkt (och därmed också i vilken konkurrenssituation utbildningen och yrket befinner sig) än hur attraktiva de studerande kan te sig ur yrkesföreträdarnas och avnämarnas synpunkt.

Dahlöf (1971) och Lundgren (1972) har i olika studier i grundskola och gymnasieskola visat på betydelsen av att beakta s k ramfaktorer för att förstå undervisningsprocessens förlopp och utbildningens resultat. Med en sådan ansats kan även de individer som kommer till en yrkesutbildning, tagna tillsammans, ses som bärare av ramfaktorer för både utbildning och yrke. Den pågående studien av det svenska högskolefältet, som genomförs i Bourdieus anda, syftar primärt till att studera den sociala rekryteringen till olika typer av högskoleutbildning men ger indirekt även en bild av en mycket ojämn social och intellektuell rekrytering till olika yrken (Palme 1989).

Antagningsreglerna till en viss utbildning och urvalet av sökande kan ur ett individperspektiv betraktas som mer eller mindre realistiska erbjudanden om att förverkliga personliga utbildnings- och yrkesdrömmar. Ur ett ramfaktorteoretiskt utbildningsperspektiv kan tillträdesregler och tillströmning betraktas som förutsättningar för hur undervisningen kan bedrivas och hur väl utbildningens målsättning kan förverkligas och önskvärda förändringar uppnås. Tillströmningen till en yrkesutbildning och karaktäristika hos de studerande som antages ger därmed också på sikt några av förutsättningarna för yrkesprofessionens egen "status" och utveckling.

3.2 Om professioner och professionalism

För yrken som sedan lång tid tillbaka krävt omfattande universitetsstudier har det professionella i yrkesutövandet ansetts ligga i ett exklusivt kunskapsinnehav, en viss kompetens och en viss autonomi i förhållande till samhället i stort eller till "klienterna" (Hellberg 1978, Rolf 1987, Svensson 1987).

Mycken möda har lagts ner på att diskutera huruvida läraryrket kan betraktas som professionellt eller ej, vilket i sin tur aktualiserat frågan om vad som egentligen menas med professionalism och professionalisering (Berg 1983). För läraryrket och många vårdyrken har ofta uttrycket "halvprofessionell" använts för att ange 1) att utbildningsnivån inte varit den traditionellt akademiska, 2) att ett monopol på kunskapsutvecklingen inom respektive yrkesområde i regel saknats samt 3) att även om själva arbetsituationen innehåller självständiga inslag, så är hela arbetsuppgiften styrd av yttre villkor och krav.

Forskningen om professioner och professionalisering har hittills i huvudsak löpt i två fåror: en funktionellt orienterad forskning och en nyare mer maktorienterad forskning. Den funktionellt orienterade forskningen, som företräds av bl a Hoyle (1982) och Lortie (1975), har framför allt syftat till att a) ringa in de arbetsuppgifter och yrkesegenskaper som är unika för en profession och som skiljer ut den professionelle från lekmannen, b) försöka finna de grundläggande egenskaper och handlingsstrategier som skiljer ut den lämplige från den olämplige bland de tilltänkta professionella.

I den sociologiskt förankrade och mer maktorienterade professionsforskningen ses professionernas framväxt som ett resultat av en social och politisk kamp nära knuten till den kapitalistiska utvecklingen (Torstendahl och Burrage 1990). Med ett sådant maktkampsperspektiv är det naturligt att föra in en historisk dimension: professioner skapas och avgränsas från varandra på sätt som bestäms av samhällsutveckling och strukturella förändringar (Florin 1987, Popkewitz 1988, 1991, Selander 1989). Ur ett sådant perspektiv kan rekryteringen till yrke och utbildning studeras som en konsekvens av eller en förutsättning för ett yrkes status. Så har t ex feminiseringen av läraryrket i USA setts som ett indirekt uttryck för en deprofessionalisering av läraryrket och en sänkning av yrkets status.

3.3 Yrkessocialisation

Vård- och undervisningsyrken är tydligt definierade bl a av de obligatoriska yrkesutbildningarna som leder fram till behörighet/legitimation. Ett påtagligt inslag i dessa utbildningar är den socialisation som förväntas äga rum och som syftar till att skapa ett visst förhållningssätt, en speciell yrkesanda och en särskild etik bl a genom omfattande praktiska inslag. Trots allt tydligare betoning av vetenskaplighet och forskningsanknytning i utbildningarna har modell- in-

lärandet och traderandet av etablerade yrkesbeteenden levtt kvar och tillerkänts ett betydande värde (Askling 1987, Askling m fl 1991). De studerande har förberetts för yrken, för vilka det funnits en hel rad oskrivna lagar för hur man utövar yrket, dels formulerade inom yrket och dels uttalade i olika styrdokument från statsmakternas sida.

För många av dessa yrken tycks både yrkesutbildningen och yrkestillhörigheten erbjuda en kraftig socialisation till ett speciellt förhållningssätt och en viss kåranda (Waller 1932, Becker 1961, Sikes 1985, Melia 1987).

Oavsett om läraryrket kan klassificeras som professionellt eller ej, så har just detta yrke dragit till sig stort intresse med avseende på vilka mekanismer som påverkar yrkessocialisationen (t ex Lortie 1975). Inom engelsk interaktionistiskt orienterad sociologi har forskning kring lärares livsmönster och yrkeskarriärer (t ex av Ball och Goodson 1985, Goodson 1990, Lawn och Grace 1987, Woods 1983) bidragit till en ökad kunskap, inte bara om lärare utan även om läraryrket. Även Huberman (1989) och Floden och Huberman (1989) har gett bidrag till en sådan forskningsansats.

4. OM LING-PROJEKTET

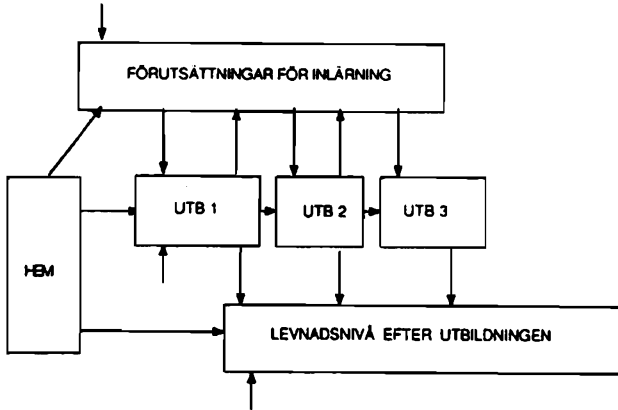
4.1 LINGs bakgrund och syfte

I slutet av 70-talet konstaterade Härmqvist (1977) att det trots en omfattande utbildnings- och skolforskning fanns föga av empiriska studier av långvariga effekter av utbildning, där individernas ingångsvärden (t ex hemförhållanden, intellektuell nivå, tidiga skolresultat) kunnat hållas under kontroll. Att vuxnas kunskaper och färdigheter av mer skolmässig och intellektuell karaktär samvarierar med längden på den utbildning individen genomgått var dokumenterat i många studier. I vilken utsträckning sådana samband skall tolkas som effekter av utbildningen eller av individuella förutsättningar som fanns förhanden redan innan utbildningen startade, har dock varit i det närmaste omöjligt att bedöma eftersom studierna i regel utnyttjat tvärsnittsdata från personer i vuxen ålder. Oftast var det också omöjligt att kunna kontrollera för de eventuella effekterna av den yrkesverksamhet som följt efter utbildningen.

Efter ett ganska kort tidsintervall (fem år) hade dock Härmqvist själv registrerat förändringar i intelligenstestresultat mellan grupper av individer som under mellantiden genomgått olika långa och omfattande utbildningar (Härmqvist 1968, Balke-Aurell 1982). År 1961 samlades in uppgifter från en tiondel av alla svenskar födda 1948, då de var 13 år, om skolresultat i vissa skolämnen, familjebakgrund och utbildningsplaner. Dessutom bjöds intelligenstest till dessa individer. Testresultaten från de manliga deltagarna kunde 5 år senare relateras till data från den militära inskrivningsprövningen. Eventuella förändringar i intelligenstestresultat kunde på så sätt jämföras över tid (även om tiden endast var fem år) med konstanthållande av "ingångsvärden". Resultaten pekade på att individer som lämnat skolan direkt efter de obligatoriska skolåren gick tillbaka i intelligenstestresultat, medan de som fortsatt genom gymnasiet uppvisade en ökning i testresultat.

Härmqvist utvecklade en modell över långsiktiga effekter av utbildning med hjälp av tre typer av komponenter:

- a) initiala karaktäristika hos individer innan någon differentiering av utbildning tagit plats, såsom hembakgrund, utbildningsmöjligheter på hemorten, begåvning, skolprestationer, intressen, motivation, d v s "egenskaper" som alla har betydelse för hur individen väljer sin fortsatta väg genom skolan och hur skolan tillåter individen att välja
- b) sorterings- och inlärningsprocesser under utbildningstiden, d v s hur individerna fördelas på olika utbildningsvägar och hur dessa ger skilda inlärnings-tillfällen som på ett eller annat sätt modifierar elevens ursprungliga "egenskaper"
- c) sorterings- och inlärningsprocesser i arbetsliv och i socialt vuxenliv som på motsvarande sätt modifierar elevens "egenskaper" och utbildningserfarenheter.

Figur 1. Modell över sambandet mellan uppväxtmiljö, förutsättningar, utbildningsresultat och levnadsnivå. (Härnqvist 1992, s 72)

Modellen beskriver samspelet mellan inlärnings- och selektionseffekter först inom och sedan utanför utbildningssystemet fram till vuxen ålder. De utbildningar som en individ genomgår utvecklar viss kompetens och ger dessutom en mängd informell inläring, som tagna tillsammans påverkar den vuxnes livssituation. I senare arbeten har Härnqvist dragit paralleller till "incidental learning" och "situated learning" och pekat på vilken betydelse dessa processer numera tillmäts av kognitionsforskare för vad som sker både inom och utanför det formella utbildningssystemet (bl a Härnqvist 1990).

Sorterings- och inlärningsprocesserna repeteras cykliskt, olika många gånger för olika individer, och de påverkar individens vuxna livssituation i en rad avseenden. Bakgrundsvariabler påverkar individens val av utbildningsvägar. En del av dessa val äger rum i det formella utbildningssystemet, andra i de olika sociala och yrkesmässiga sammanhang som individen befinner sig i efter avslutad utbildning.

School may have both a direct impact in the form of adult retention of school acquired knowledge, skill, etc, and an indirect impact through developing skills and habits conducive to further learning out of school, or through serving as an 'entrance ticket' to occupational and social contexts where such learning takes place. (Härnqvist 1989, sid 4)

Naturligtvis är det, som Härnqvist också påpekar (1990), utomordentligt svårt att bena upp denna komplexitet genom empiriska studier och att fastställa vilka skillnader som skall skrivas på utbildningssystemets konto och vilka som ligger utanför dess inflytande.

När Hämrvist utvecklade sin modell i slutet av 70-talet (Hämrvist 1977, 1978, 1979), pågick flera longitudinella undersökningar i Sverige. Ingen av dem syftade dock primärt till att belysa just effekter av utbildning på vuxenkompetensområden². Det s k individualstatistik-materialet, som från 1961 samlades in vid Pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet³, kunde dock, med en kompletterande uppföljningsstudie, utgöra ett basmaterial för att studera långsiktiga effekter av utbildning och för att pröva modellens antaganden. Individualstatistik-materialet innehöll uppgifter om initiala karaktäristika och (genom att data kompletterats fortlöpande) även uppgifter om vissa av de sorteringsprocesser som individerna genomgått inom utbildningssystemets ram. Vad som krävdes var en uppföljning på samma individer. En sådan uppföljning gjordes 1980 genom den s k LING-undersökningen, genom vilket vissa fortsatta sorteringsprocesser kunde registreras samt "utfallet" vad gäller "position" i vuxenlivet och olika typer av vuxenkompetens.

I det följande skall grundragen i individualstatistikmaterialet från 1961 och uppföljningsstudien från 1980, då individerna var 32 år redovisas liksom huvudresultaten av den longitudinella analysen.

4.2 Individualstatistik-materialet

Individualstatistik-projektet startade 1960 vid pedagogiska institutionen i Göteborg. I samarbete med Statistiska Centralbyrån samlade projektet in sitt första basmaterial våren 1961. Försökspersoner utgjordes av alla elever i Sverige som var födda den 5, 15 eller 25 i någon månad 1948. Eleverna var då 13 år gamla och de allra flesta gick i årskurs 6; i folkskolan eller enhetsskolan eller i motsvarande klasser i realskola eller flickskola (dessa fanns fortfarande kvar på många orter). I den databank som lades upp finns bl a uppgifter om skola, klass, betyg och social bakgrund (faderns och moderns utbildning och yrke), antal syskon, hemort och reseavstånd till skolan. Eleverna bjöds standardprov och olika begåvningsprov samt ett frågeformulär angående inställningen till skolarbetet, yrkesplaner, yrkesönsksningar och fritidsintressen. Materialet innehåller alltså information om och från en representativ tiondel av svenska medborgare födda 1948, närmare bestämt 11 950 individer.

Under åren 1961-1969 kompletterades uppgifterna för denna grupp kontinuerligt med avseende på skolform, årskurstillhörighet samt betyg.

²Hämrvist nämner det s k Örebroprojektet (Magnusson, Dunér och Zetterblom 1975), Metropolit-projektet (Jansson, 1975), Västmanlandsundersökningen (Carlsten, 1973), Malmöundersökningen (Husén 1969), Fägerlinds uppföljning av den s k Malmöundersökningen (Fägerlind 1975) samt Rubensons studie av lågutbildade (Rubenson 1975).

³En ny datainsamling har gjorts var 5:e år. Individualstatistikmaterialen är redovisade av bl a Hämrvist, K och Svensson, A (1973) och Statistiska centralbyrån (1976).

Materialet har utnyttjats för flera studier av samband mellan skolprestationer, intelligens, kön och bakgrundsfaktorer, men också för hur själva utbildningssystemet fungerat för denna årskull i förhållande till de intentioner som formulerats i samband med utbildningsreformer. I detta avseende har projektet närmast fungerat som ett reformutvärderingsinstrument (Härmqvist och Svensson 1980). Olika delar av materialet har dessutom utnyttjats för belysning av speciella företeelser (t ex fritidssysselsättningar, intressen, etc). En sammanställning av rapporter från individualstatistik-projektet redovisas av Statistiska centralbyrån (1976).

4.3 LING-enkäten

Uppföljningen, d v s LING-projektet, gjordes dels 1980 med ett frågeformulär som distribuerades med post till ungefär två tredjedelar av individualstatistikprojektets försökspersoner och dels under åren 1981-82 genom personliga intervjuer med ca 500 av deltagarna.

När postenkäten bjöds 1980 hade försökspersonerna från insamlingen 1961 hunnit bli 32 år. De tidigare insamlade och lagrade uppgifterna om genomgången utbildning kompletterades genom enkäten med ny information om yrke, arbetsförhållanden och arbetserfarenhet.

I enkäten ingick också flera frågor om försökspersonernas egen uppfattning om och inställning till olika arbetsförhållanden, om deras sociala kontaktnät, om tilltron till egen förmåga och kompetens i olika avseenden och om fritidsintressen. Dessutom innehöll enkäten frågor om inställningen till olika förhållanden under skoltiden. Både bundna och öppna frågor ingick.

Frågorna är valda och utformade utifrån Härmqvists modell, där utbildning är den centrala förklarande variabeln och övriga variabler antingen är uttryck för effekter av utbildningen eller utgör alternativa förklaringsgrunder till den observerade variationen (Christianson och Härmqvist 1980). Det är viktigt att påpeka att de "prestationsmått" som erhöles genom enkäten avser självskattad kompetens och inte någon objektivt mätt och bedömd kompetens. (LING-enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 1).

4.4 LING-intervjuerna

I intervjun, som genomfördes med 500 personer, behandlades följande områden:

- motiv för val av yrke samt frågor om arbetstillfredsställelse
- hur det kom sig att man läste vidare eller började arbeta efter den obligatoriska skolgången
- yrke och utbildning för föräldrar och syskon
- upplevelser av skoltiden

Dessutom följde några avslutande frågor av diskussionskaraktär.

Intervjuerna har dels gett fördjupad information om försökspersonernas inställning, upplevelser och erfarenheter och dels också gett underlag för mera objektiva mått på språkbehandling och försökspersonernas sätt att resonera (Härmqvist m fl 1985).

Varken i enkäten eller i intervjun ingick några direkta kunskapsfrågor.

4.5 Sampling, bortfall, delmaterial

Deltagarna i LING-projektet samplades från den ursprungliga gruppen av individualstatistikdeltagare efter olika principer och bildar tre olika delmaterial. Totalt samplades 8 433 individer att ingå i något/några av LING-materialen. Av olika skäl (några hade avlidit, adressuppgifter saknades etc) föll 298 personer bort och postenkäten kom att sändas ut till 8 136 individer.

Delmaterial A omfattar individer med arbetar- och lägre tjänstemannabakgrund som har utbildning med varierande längd. Material A är avsett att användas för jämförelser mellan personer som gått olika långt i utbildningssystemet men som kan likställas i fråga om social bakgrund och intellektuell kapacitet för fortsatta studier.

Delmaterial B omfattar personer med högskoleutbildning och kallas **högskolematerialet** (Hög). Till detta material har förts alla personer från individualstatistikprojektet som t o m 1975 införts i det centrala registret över högskolestuderande enligt den definition av högskola som gällde vid denna tidpunkt, d v s universitet, fackhögskolor på akademisk nivå, klasslärarutbildning samt vissa postgymnasiala utbildningar. Senare har högskolebegreppet vidgats till att omfatta även sjuksköterskeutbildning, förskollärarytbildning, vissa konstnärliga utbildningar m fl som låg utanför den äldre definitionen. Dessa utbildningar finns representerade i LING-materialen i den mån de är företrädda bland personerna i A- och C- materialen. Individerna fördes då in i B-materialet, d v s högskolematerialet, i efterhand.

Delmaterial C, det **representativa materialet** (Rep), består av dem som är födda den 15 i någon månad 1948. Materialet avser att på ett representativt sätt spegla hela årskullen på samma sätt som hela individualstatistik-materialet. Storleken är dock endast en tredjedel av detta material.

Av de 8 136 individer som postenkäten sändes ut till besvarade 76% enkäten. Bortfallen i de olika materialen har analyserats (Christianson och Härmqvist 1980). Svarsfrekvenserna varierar för de tre materialen. För delmaterial A är den 77,8%, för högskolematerialet (delmaterial B) 83,7% och för det representativa materialet (delmaterial C) 73,7%. En granskning av bortfallet i det representativa materialet visar att samplet har något högre medelvärde på in-

telligenstesten och i skolbetyg, men att det endast avviker obetydligt med avseende på hemvariabler och utbildningsplaner.

De tre materialen innehåller följande antal individer:

Delmaterial A	3 933
Delmaterial B (högskolematerialet)	2 579
Delmaterial C (det representativa materialet)	2 872

Material A har använts vid loglineära analyser av enkätsvarens samband med utbildningsnivå, intelligens och social bakgrund (Härmqvist 1984b). Det representativa materialet har använts av Härmqvist i hans sammanfattande longitudinella analys (Härmqvist 1989).

4.6 Den longitudinella analysen - långsiktiga effekter av utbildning

Härmqvist har utnyttjat det representativa materialet i en dataanalys som nära anslutits till hans schematiska modell över individkaraktäristika och sorterings- och inlärningsprocesser (se avsnitt 4.1). Analysen kan sägas utgöra ett test på giltighet i LING-projektets modell. Dessutom visar analysen hur Härmqvist utnyttjat variablerna och hur dessa fungerar i förhållande till varandra. Arbetsgång och resultat skall därför refereras ganska utförligt - de utgör ju en erfarenhetsbas för LING-K-projektet och kan stå som modell för motsvarande analyser där yrke utgör utfallsvariabel.

I en path-analys enligt LISREL har Härmqvist fört samman "egenskaps"-variablerna i grupper, ordnade i en tänkt kronologisk ordning med början i hemmiljö-variabler. De olika variabelgrupperna har relaterats till varandra i den ordning de förs in och fått påverka variabler senare i modellen men inte omvänt. De är riktade mot bedömningarna av de egna färdigheterna i vuxen ålder.

De olika stegen i analysgången har redovisats utförligt (Härmqvist 1989) och även fått en mer populärt hållen presentation (Härmqvist 1990). I det följande skall grunddragen i analysen redovisas, liksom några av resultaten. Redovisningen ansluter nära till Härmqvists egna avrapporteringar.

De variabelgrupper som utnyttjats har förts in i följande ordning⁴:

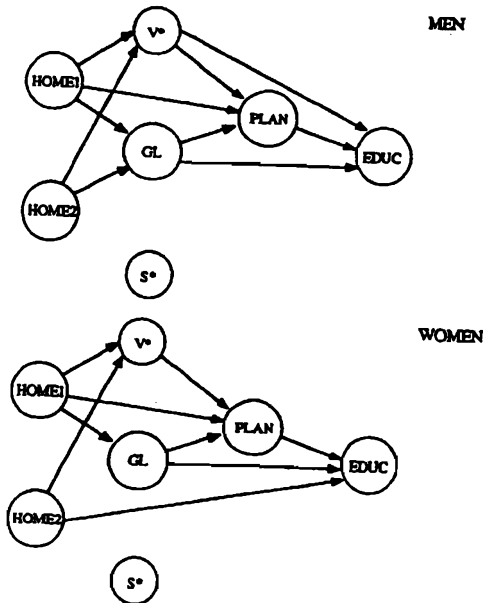
* Hemmiljön

- 1) fars och mors utbildning och fars yrke (HOME 1)
- 2) mors yrkesverksamhet och antalet barn i familjen (HOME 2)

⁴Variabelbeteckningarna inom parenteserna refererar till figur 2.

- * Initial prestationsförmåga (standardprov, intelligenstag, betyg i åk 6)
 - 1) allmän nivå (GL)
 - 2) verbal inriktning (V*)
 - 3) spatial inriktning(S*)
- * Planer i åk 6 (PLAN)
- * Utbildningsnivån som uppnåtts vid 32 års ålder (EDUC)
- * Skattade arbetsförhållanden, närmare bestämt egenskaper hos arbetet och in flytande över arbetsvillkor
 - 1) självständigt arbete
 - 2) möjlighet att avancera
- * Självsfattade färdigheter som vuxen
 - 1) olika aspekter av språklig färdighet
 - 2) olika aspekter av medborgerliga färdigheter
 - 3) olika aspekter av praktiska färdigheter

I ett första steg vägdes informationen från 13 års ålder ihop (med beaktande av den kronologiska ordningen) så att den optimalt förutsäger skillnader i uppnådd utbildningsnivå vid 32 års ålder.

Figur 2. Path modell för bakgrundsvariabler vid 13-års ålder och utbildningsnivå vid 32 års ålder. Män och kvinnor. (Härnqvist 1989, s 15)

Inte oväntat påverkar föräldrarnas utbildnings- och yrkesmässiga status barnens allmänna prestationsnivå i åk 6, deras verbala prestationer och deras planer på längre skolgång. Indirekt påverkar föräldrastatus därmed också utbildningsnivån som vuxen. Mönstret är lika för män och kvinnor.

Den andra huvudvariabeln, mödrarnas yrkesarbete och antal barn i familjen, påverkar prestationerna i åk 6. För flickornas del påverkas även utbildningsnivån direkt av denna huvudvariabel. I gengäld har den verbala inriktningen bara indirekt inflytande på kvinnornas utbildningsnivå.

När informationen vägs samman på detta sätt kan den alltså på ett mycket tydligt sätt förutsäga den utbildningsnivå som uppnås i vuxen ålder. Den "förklarar" nästan 60% av variansen i utbildningsnivå-variabeln.

Nästa steg i analysen innebär ett sökande efter vad som förklarar de ca 40% av variansen i utbildningsnivån som ej kan förklaras med skillnaderna redan i utgångsläget i de kontrollerade variablerna.

Härmqvist utnyttjar de uppskattningar av språklig färdighet som enkäten innehöll som en typ av utfallsvariabler och grupperar dem i fyra av varandra oberoende komponenter:

- * allmän språklig färdighet
- * läs- och skrivfärdighet
- * kunskaper i engelska
- * färdigheter att uttrycka sig i tal och skrift på svenska

Dessa komponenter relateras till de tidigare (förklarande) variablerna i modellen. Härmqvist konstaterar att varken hemmiljön eller allmän prestationsnivå i åk 6 har något direkt samband med de egna bedömningarna av språkliga färdigheter i vuxen ålder. Däremot har de mer verbala prestationerna i åk 6 (språkligt intelligenstest, standardprov, betyg i svenska och engelska) ett självständigt samband med personernas egna bedömningar av sina läs- och skrivfärdigheter och sina engelskkunskaper nära 20 år senare.

Det starkaste enskilda sambandet föreligger mellan den uppnådda utbildningsnivån hos män och dessa mäns egna bedömningar av sina läs- och skrivfärdigheter. Hos kvinnorna däremot tycks deras skattning av vuxenkompetensen i läsning och skrivning vara mer påverkad av den verbala prestationsförmågan i åk 6. Självskattningarna av läs- och skrivfärdigheterna har också samband med bedömningarna av de aktuella arbetsförhållandena, men på olika sätt för män och kvinnor. Kvinnor som uppfattar att de har ett självständigt arbete och män som anger att deras arbete ger goda befordringsmöjligheter är de som har bedömt sina egna läs- och språkfärdigheter högst.

Vad är det då som påverkar vuxna människors bedömning av den egna språkfärdigheten? Härmqvist menar att tidigare prestationer visserligen slår med språklig inriktning igenom två decennier senare, men senare utbildning och arbetsbetingelser tycks oberoende av "ingångsvärden" också påverka hur personerna själva bedömer sina färdigheter.

I LING-enkäten ingick även frågor som avsåg att mäta några andra aspekter av vuxen-kompetens (d v s andra tänkbara utfallsområden): medborgerlig kompetens (vart man vänder sig i sina kontakter med olika samhällsorgan) och kompetens med avseende på vardagssysslor (husliga respektive praktisk-mekaniska färdigheter).

För analysen av den medborgerliga kompetensen bildades dels en allmän komponent med viss övervikt för situationer där man söker samhällets hjälp, dels en mer självhävande som baseras på olika klagosituationer. Analysen visade att den allmänna, mer hjälpinriktade komponenten hade högre genomsnittsvärden bland dem som kom från uppväxtem med lägre status eller som hade ett osjälvständigt arbete som vuxna. Kunskapen om hur man hävdar sin rätt visade motsatt resultat. Bedömningarna tycks alltså vara präglade av den svarandes sociala situation. Något självständigt samband med uppnådd utbildningsnivå fanns ej.

Beträffande kompetens för vardagliga sysslor skilde sig män och kvinnor - föga överraskande - åt. Dock avspeglas utbildningsnivåns betydelse genom att högutbildade män tilltrorde sig om större husliga färdigheter och mindre praktisk-mekaniska än lågutbildade män. De hade alltså en mindre könsrolls-bunden inställning till praktiska sysslor. Ett samband mellan vardagssysslor och prestationsnivån i åk 6 kunde spåras: En positiv korrelation mellan bedömning av mekaniska färdigheter hos de vuxna männen och dessa mäns resultat på spatials test i åk 6.

Även fritidsintressen skattades i LING-enkäten. Inte oväntat visade sig utbildningsnivån ha positivt samband med använd tid för tidningsläsande och tid för skönlitteratur, konsert- och teaterbesök, men också för arbetsförberedelser och för läsning av facklitteratur. De lågutbildade använde mer av sin fritid för veckotidningar, TV och idrottsevenemang.

Härmqvists slutomdöme är att varaktigheten av vad vi förvärvar i skolan i fråga om kunskaper, färdigheter, intressen, vanor och värderingar är beroende av i vilken utsträckning vi får möjlighet att använda dem efteråt i yrkesliv och privatliv.

Vad en undersökning som denna har kunnat demonstrera är att de som uppnått olika nivåer i utbildningssystemet skiljer sig i vissa allmänna hänseenden som har med livskvalitet att göra. Vidare att dessa skillnader inte kan (bort)förläras med olikheter som fanns där när de gjorde sitt ursprungliga val av väg genom utbildningen (Härmqvist 1990, sid 326).

En sådan här undersökning ger dock enligt Härnqvist inte mycket hjälp till att kunna skilja mellan direkta och indirekta effekter av utbildningen.

4.7 Andra bearbetningar av LING-material

LING-material har utnyttjats även av andra forskare för mer avgränsade frågeställningar än de som ursprungligen styrde Härnqvists uppläggningsprojektet.

I LING-materialet finns ju olika yrkesgrupper företrädna. Björkdahl Ordell har studerat socialarbetare med avseende på bakgrund, utbildning och yrkesliv (Björkdahl Ordell 1990). Hon utnyttjade uppgifter från enkätundersökningen, i vilken 72 socialarbetare ingick i det representativa materialet. Tyngdpunkten i hennes empiri låg dock i intervjuundersökningen, ur vilken hon kunde använda 33 intervjuer med socialarbetare. Genom att kombinera dessa båda typer av data tecknar Björkdahl Ordell en bild av socialarbetarna, deras yrkesroll och privatliv.

Björkdahl Ordell har anlagt ett "grupp"-perspektiv på materialet (till skillnad från det mer individ-relaterade perspektiv som Härnqvist använder och som är drivande i hans modell) och visat att materialet kan användas för retrospektiva frågor i stil med följande: Vad utmärker en viss grupp personer som i vuxenlivet har en speciell företeelse, i det här fallet yrke, gemensamt? Hur har livsmönster och -karriärvägar varit dit? Hur pass homogen/heterogen är gruppen? Kan ett studium av individerna i gruppen säga något om utveckling och betingelser för den verksamhet i vilken de ingår som vuxna?

Reuterberg m fl har använt LING-materialet för att belysa ett speciellt intresseområde som finns representerat i LING-enkäten; idrott- och motionsaktiviteter (Reuterberg m fl, 1990). Det övergripande syftet i undersökningen var att studera relationen mellan regelbundna motionsvanor och övrigt beteende i vuxen ålder. Materialet har här fått tjäna till att besvara frågor som t ex: Vad utmärker den fysiskt aktiva individen? Hur avspeglar sig fysisk aktivitet i upplevd kompetens inom andra områden? Finns skillnader mellan de som varit aktiva sedan i tonåren och de som börjat i vuxen ålder? Analysen har här bl a belyst hur fysisk aktivitet samvarierar med intressen och attityder, upplevd språklig kompetens samt förekomst av andra fritidssysselsättningar.

LING-materialet utnyttjas också av några pågående avhandlingsarbeten vid institutionen för pedagogik och psykologi i Linköping. Marie Brandt använder sig bl a av LING-data för att studera effekter av deltagande i vuxenutbildning. Hennes studie har som sitt huvudsyfte att göra en teoretisk och empirisk analys av vuxenutbildning som resurs för individen. Eva Wirén utnyttjar bl a data om sjuksköterskorna i LING-materialet för att studera förändringsprocesser i yrkestraditionen i sjuksköterskeyrket, framför allt med avseende på individernas uppfattning om yrkesroll, yrkesidentitet och yrkeskunskap.

5. SKILLNADER MELLAN KÖNEN - EN RESULTATKATALOG

LING-materialet innehåller som framgått av föregående kapitel en stor mängd variabler. Förutom de ursprungliga variablerna från insamlingarna 1961 och 1980 har under arbetets gång olika typer av sammanslagingsvariabler tillkommit. Totalt upptar den variabellista som står till LING-K-projektets förfogande 433 variabler rörande sammanlagt 4 534 individer. Då har vissa variabler för identifikationsdata från LING-materialet utgått.

I LING-K-projektet kommer databanken att användas av personer utanför den krets av forskare som varit direkt engagerade i insamling av LING-materialet och för att belysa frågeställningar som till viss del är andra än de som en gång styrde datainsamlingen. Någon översiktlig resultatsammanställning av rent deskriptiv karaktär fanns inte när LING-K-projektet planerades. En av de första uppgifterna för oss i LING-K-projektet blev därför att ställa samman en resultatkatalog som på ett överskådligt sätt redovisade de variabler som ingår i LING-projektet. Eftersom det är kvinnor i vissa yrkesgrupper som står i centrum för vårt intresse, så var det naturligt för oss att inleda bearbetningen av LING-materialet med att studera könsskillnaderna i variablerna.

I detta kapitel skall vi redovisa jämförelser mellan pojkar och flickor (män och kvinnor) i det representativa materialet, dvs det material Härnqvist utnyttjade för den longitudinella analys som vi redovisade i föregående avsnitt. Från detta material får vi en bild av likheter och skillnader mellan könen i ett tvärsnitt av en hel årskull, nämligen individer födda 1948. (Till en diskussion om vilket/vilka material vi kommer att använda i våra fortsatta bearbetningar och analyser återkommer vi i nästa kapitel.)

Genomgående i resultatredovisningen är omnämnda skillnader mellan könen signifikanta för $p < .01$ om ej annat uttryckligen sägs.

5.1 Data från 1948 (vid 13 års ålder)⁵

Dessa uppgifter kan betraktas som ingångsvärden, "individual characteristics", enligt Härnqvists modell och rör såväl uppväxtförhållanden som testresultat, skolprestationer, intressen, yrkesönsknings mm.

⁵En redogörelse för individualstatistikens information om 1948-kullen finns i Svensson, A (1980): *Klasstillhörighet och högskoleutbildning*. Franke-Wikberg, S och Lundgren, U (red) (1980): *Karriär och levnadsbana*. En antologi om studie- och yrkesval. Wahlström och Widstrand. Stockholm.

5.1.1 Social bakgrund och uppväxtförhållanden

Den absoluta majoriteten av föräldrarna hade enbart genomgått folkskola: 83,6% av fäderna och 85,3% av mödrarna. Bland dem som gått vidare finns en skillnad mellan mödrar och fäder. De fäder som gått vidare i utbildningssystemet efter folkskola hade till ungefär lika delar gått till realskola eller studentexamen. Majoriteten av de mödrar som gått vidare hade endast gått igenom realskola.

Faderns och moderns yrken har klassificerats enligt en kod som använts i SCBs högskolestatistik⁶.

Tabell 1. *Faderns yrke. Procent. Pojkar och flickor.*

Yrke	Pojkar	Flickor	Totalt
Jordbrukare	13.5	13.7	13.6
Folkskollärare mm	0.7	0.9	0.8
Akademiker	3.0	3.3	3.1
Officerare	0.4	0.3	0.3
Dir/disp/grosshandl	1.2	0.9	1.0
Handels/hantverk	8.7	10.0	9.3
Högre tj män	9.2	10.0	9.6
Övriga tj. män	10.2	10.0	10.1
Arbetare	49.4	47.2	48.3
Andra *	3.7	3.7	3.7
Totalt	100.0	100.0	100.0

Tabell 2. *Moderns yrke. Procent. Pojkar och flickor.*

Yrke	Pojkar	Flickor	Totalt
Jordbrukare	0.1	0.1	0.1
Folkskollärare mm	0.9	1.2	1.0
Akademiker	0.4	0.8	0.6
Handels/hantverk	0.3	1.0	0.7
Högre tj män	1.5	2.3	1.9
Övriga tj män	4.5	4.2	4.4
Arbetare	13.6	12.9	13.2
Andra *	78.5	77.5	78.0
Totalt	100.0	100.0	100.0

* Här ingår: änkefru, fru, herr, pensionär, samt uppgift saknas.

⁶Redovisad bl a i SCB 1975:5 Högskolestatistik II.

Den allra största gruppen av mammor saknade yrke. Endast något mer än 20% av 1948 års 13-åringar hade mammor som arbetade utanför hemmet.

Socialgruppstillhörigheten har bestämts utifrån faderns utbildning och yrkestillhörighet enligt följande indelning⁷.

- A. Akademiska yrken. Personer i chefsställning inom förvaltning och näringsliv.
- B. Tjänstemän och företagare i lägre ställning med teoretisk utbildning utöver obligatorisk skola.
- C. Tjänstemän och företagare i lägre ställning utan teoretisk utbildning utöver obligatorisk skola.
- D. Jordbrukare.
- E. Arbetare.

I denna klassificering har ej moderns yrke och utbildning beaktats. Det främsta skälet är att det var så få mödrar i materialet som uppgav annat yrke än hemarbete och förhållandevis få mödrar hade utbildning utöver folkskola.

Tabell 3. Socialgrupp. Procent. Pojkar och flickor.

Socialgrupp	Pojkar	Flickor	Totalt
A	5.5	5.6	5.5
B	10.6	10.7	10.7
C	20.0	21.5	20.7
D	14.1	14.3	14.2
E	49.9	47.9	48.9
Totalt	100.0	100.0	100.0

Cirka hälften av 13-åringarna hade arbetarbakgrund.

Antal syskon och plats i syskonskaran tillskrivs i olika sammanhang betydelse för både personlighetsutveckling och utformning av levnadsbana. Drygt hälften av eleverna hade två eller tre syskon. (En person hade 13 syskon).

Nära hälften av alla försökspersonerna är första barnet (46% av pojkarna och 45% av flickorna).

⁷Tillvägagångssättet är beskrivet i Svensson, A (1964).

5.1.2 Skolprestationer, skolanpassning, utbildningsplaner

Flera olika uppgifter om skolprestationerna i årskurs 6 samlades in under våren 1948. Hit hör resultaten från standardproven i läsning, skrivning, räkning och engelska, liksom betyg i svenska, engelska, matematik.

Enligt resultaten på standardproven är flickorna bättre i skrivning och i engelska. Pojkarna däremot är bättre i läsning och i räkning.

Flickorna har genomsnittligt högre betyg i svenska och engelska. Vad gäller matematik finns ingen skillnad mellan pojkar och flickors betyg.

Som begåvningsstest användes ett verbalt test (motsatser), ett spatialt test (plåtvikning) och ett induktivt test (talsier). Pojkarna har bättre resultat än flickorna i det spatiala testet (plåtvikning).

Genom ett antal frågor till eleverna erhöles ett mått på skolmotivation, skolanpassning och föräldra- och kamratkontakter. Utifrån dessa bildades sedan fem olika skalor.

Flickorna redovisade en mer positiv skattning av sina kontakter med föräldrarna än pojkarna. Beträffande anpassningen till skolan blev resultatet det motsatta, pojkarna skattade denna högre än flickorna. Flickorna markerade däremot ett större intresse för skolarbetet och för kontakter med kamrater.

För eleverna i folkskolan 1948 var valet av tyska i årskurs sju av avgörande betydelse för om de skulle kunna gå vidare efter folkskola eller inte. På en fråga om till vilken klass de tänkte gå vidare till svarade pojkar och flickor signifikant olika, med en övervikt för flickorna att välja en mer studieförberedande väg.

Tabell 4. Planer inför årskurs 7. Procent. Pojkar och flickor.

Skolform	Pojkar	Flickor	Totalt
Folkskola	33.3	26.9	30.1
Enhetsskola m tyska	19.4	22.4	20.9
Enhetsskola ej tyska	11.3	9.4	10.3
Realskola/flickskola	27.4	35.0	31.2
Annat	8.6	6.3	7.4
Totalt	100.0	100.0	99.9

På frågan om de räknade med att kunna ta studenten fanns dock ingen skillnad mellan pojkar och flickor.

5.1.3 Intressen och fritidsaktiviteter

Graden av intresse för aktiviteter inom sex olika intresseområden skattades - "friluft" (t ex att promenera i skogen), "verbala" (t ex att läsa böcker), "teknisk-mekaniska" (t ex att bygga modellflygplan), "husliga" (t ex att baka tårta), "sociala" (t ex att vara scoutledare) samt "kontor" (t ex att föra kassabok). Som kan förväntas blev skillnaderna stora mellan pojkar och flickor.

Omfattningen i tid och intensitet av vissa fritidsaktiviteter, t ex hur många böcker och serietidningar eleverna läser på fritiden, hur ofta de läser dagstidningar, ser på TV, går på bio och lyssnar på radio, deltar i lagidrotter, sysslar med friidrott eller simning, fotboll, spelar ett instrument, går på möten i klubb/förening och är tillsammans med skolkamrater skattades också. Skillnaderna mellan pojkar och flickor var signifikanta för var och en av de aktiviteter som omnämndes i formuläret. Mest uttalade var skillnaderna beträffande deltagandet i lagidrotter och att gå på fotbollsmatcher (där pojkar dominerade stort), hur många böcker som läses på fritiden (flickorna läste mer) och hur ofta dagstidningar lästes (mer av pojkar). Fler flickor än pojkar uppgav att de spelar instrument. Skillnaderna mellan könen var mindre i fråga om att se på TV, lyssna på radio och gå på bio.

5.1.4 Yrkesönskningar

På en fråga om vilket yrke eleverna så småningom siktade att komma till gav pojkar och flickor så könstypiska svar med så litet överlapp att svaren kodades var för sig. Dominerande i pojkarnas svar var yrken som fordrade yrkesskola eller liknande utbildning, t ex bilmekaniker och elektriker (27%) och tekniska yrken (15%).

Bland flickornas svar kom vårdyrken främst (26%). Därnäst kom yrken som damfrisörska och expedit (20%), följt av läraryrken (18%) och kontorsyrken (13%). Cirka 80% av flickornas avsåg någon av dessa fyra grupper av yrken.

5.2 Data från 1980 (vid 32 års ålder)

Uppgifterna från 1980 samlades, som tidigare nämnts, in genom en enkät, som innehöll både bundna och öppna frågor. Dessutom gjordes en kompletterande intervju med 500 deltagare. I det följande redovisas ett urval av enkätsvaren.

5.2.1 Utbildningsnivå, sysselsättning, yrkestillhörighet

I den longitudinella analysen och i hela LING-modellen är utbildningsnivå - tillsammans med skattningarna av vuxen-kompetens i olika avseenden - en cen-

tral utfallsvariabel. Informationen om utbildningsnivå kommer från flera olika håll - enkäten utgör endast en bland flera källor. Utbildningsnivån har även registrerats fortlöpande av SCB. För att koda utbildningsnivån konstruerades en kod på ett sådant sätt att den ger information om utbildningsområde, utbildningsform och utbildningstid (Christiansson och Hjernqvist 1982).

Tabell 5. *Utbildningsnivå. Procent. Män och kvinnor.*

Skolform	Män	Kvinnor
1. Folkskola	16.7	15.3
2. Yrkesskola	23.4	15.3
3. Enhetskola	7.2	9.7
4. Realskola	10.3	19.5
5. Fackskola	7.2	12.4
6. Gymnasium	17.1	16.9
7. Högskola	18.1	10.9
Totalt	100.0	100.0

Tabell 6. *Sysselsättning(-ar). Procent. Män och kvinnor.*

Sysselsättning	Män	Kvinnor
Heltid	83.3	32.4
Deltid	4.6	39.9
Egen företagare	12.7	4.6
Studerande	5.7	8.5
Arbetslös	1.0	0.7
Sjukledig	1.0	1.0
Barnledig	1.1	7.6
Sköter familjens hushåll	6.8	63.2
Annat	3.5	8.0
Totalt	113.7	165.9

Bland kvinnorna finns en större andel med deltid. Kvinnor anger också i större utsträckning än män flera samtidiga sysselsättningar. Skötsel av familjens hushåll har de angett betydligt mer än männen - ibland tillsammans med något annat alternativ.

I en öppen fråga fick försökspersonerna ange och beskriva sitt huvudyrke. Yrkestillhörigheten har klassificerats på ett sätt som i huvudsak överensstämmer med Nordisk Yrkesklassifikation (NYK 1978)⁸. Klassifikationssystemet är detaljerat med avseende på yrkesområden och arbetsuppgifter. Nivåmässigt är det mindre detaljerat.

⁸Förfrandet har redovisats av Gabriels och Björkdahl (1983).

Tabell 7. Yrkestillhörighet. Procent. Män och kvinnor.

Yrke	Män	Kvinnor
Tekniskt, naturvet., samhällsvet, hum, konstnärligt	28.9	42.3
Administrativt arbete	2.8	1.5
Kameralt och kontorstekniskt	6.0	27.5
Kommersiellt arbete	8.2	4.9
Lantbruks-, skogs- och fiskeri	5.4	1.1
Gruv- och stenbrytning	0.5	0.0
Transport och kommunikation	5.7	2.4
Tillverkning, maskinskötsel	32.5	4.9
Servicarbete	3.4	13.2
Annat arbete	1.9	1.1
Övrigt	4.7	1.0
Totalt	100.0	99.9

Tabellen illustrerar den könssegregerade arbetsmarknaden med övervikt för män i tekniskt-mekaniska arbeten och för kvinnor i kontorsarbeten och serviceyrken. Vård- och läraryrken ingår i den första gruppen av yrken, vilket förklarar kvinnodominansen i denna grupp.

5.2.2 Uppfattningar om skolan

På de tillbakablickande frågorna om hur det var i skolan visade det sig att kvinnorna gav en mer positiv skattning än männen av hur det var att gå i skolan, de uppskattade lärarna mer och trodde i högre grad än männen att lärarna uppskattat dem själva som elever. De ansåg sig också ha klarat av skolarbetet bättre. Ingen skillnad fanns med avseende på hur det gick att få kamrater.

På frågan om vad som var bäst i skolan angav männen utbildningen medan kvinnorna i större utsträckning angav lärarna och kamraterna.

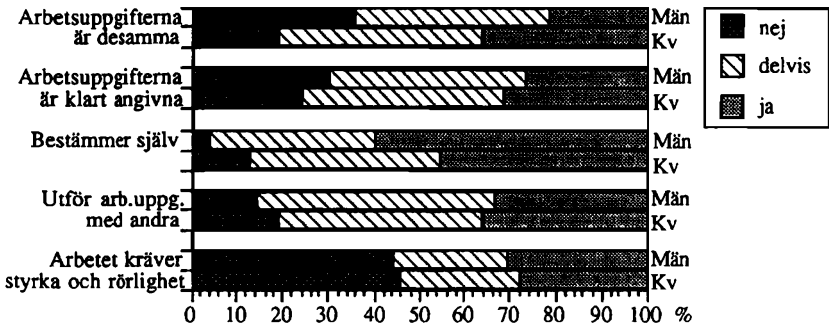
På frågan om vad som var sämst i skolan angav männen i större utsträckning personliga anledningar medan kvinnorna oftare angav förhållanden som rörde skolan, lärare och kamraterna.

"Nytten" av att läsa olika skolämnen skattades i en fråga. Bör elever i skolan i dag (d v s 1980) lära sig dem lika mycket, eller mer eller mindre, än vad försökspersonerna fick när de gick i skolan? (Problemet med en sådan här fråga är naturligtvis att skattningen inte har någon enhetlig fix-punkt: Utmärkande - i synnerhet för det representativa materialet - är ju att individerna gått olika långt i skolan och därmed också mött de olika skolämnena på mycket varierande sätt.). Skattningen är ändock inte utan intresse. Resultaten kan mycket grovt sägas avspegla ett uppskattat "nyttovärde" i olika skolämnena.

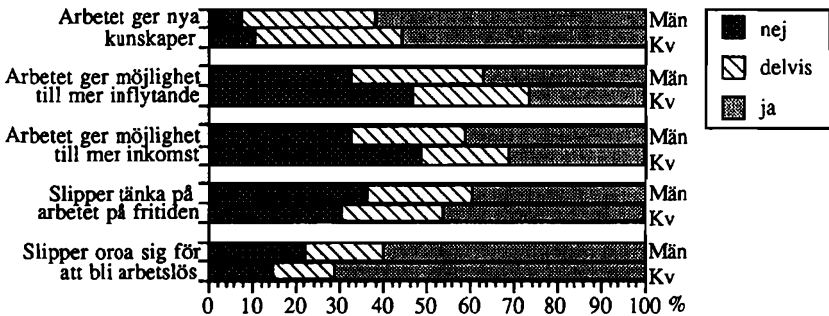
Över lag får inställningen till skolämnena anses vara positiv. De allra flesta tycker att barn i dag bör läsa lika mycket eller mer i vart och ett av de olika ämnena. Förhållandevis många anser att dagens elever bör ha mer samhällskunskap, engelska och svenska. Stödet för religion är däremot inte så stort. Mer än en tredjedel anser att ämnet kan reduceras i förhållande till hur det var när de själva gick i skolan (och en sådan reduktion har ju faktiskt också skett).

5.2.3 Arbetsförhållanden

Enkäten innehöll frågor som berörde personernas inställning och värdering av olika förhållanden i arbetet, dels med avseende på hur det *är* på arbetet och hur det *borde* vara (frågorna 6 och 7). Enkäten innehöll också en fråga om möjligheterna till inflytande i arbetet med avseende på olika aspekter (fråga 8).

Figur 3. Hur det *är* på arbetet. Procent. Män och kvinnor.

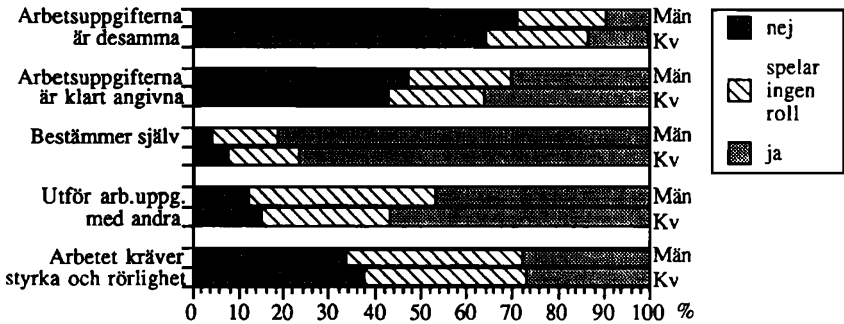
Figur 4. Hur det *är* på arbetet. Procent. Män och kvinnor.

Män överväger när det gäller att kunna bestämma själv hur arbetsuppgifterna skall utföras, att arbetet ger nya kunskaper och i det två "avancemangsfrågorna": Att arbetet ger möjlighet till anställning med mer inflytande och att arbetet ger möjlighet till mer inkomst. Kvinnor överväger i markeringar av att arbetsuppgifterna är desamma, att de är klart angivna, att de utförs tillsammans med andra och att man slipper tänka på dem på fritiden. Kvinnorna har också angett, i större utsträckning än män, att de inte behöver oroa sig för att bli arbetslösa. Att arbetet kräver fysisk styrka och rörlighet uppvisar däremot inga könsskillnader (figur 3 och 4).

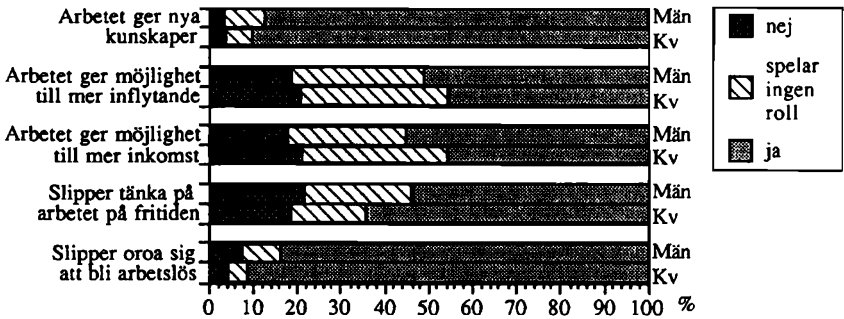
Män och kvinnors svarsmönster avviker här inte särskilt från varandras utan kan sägas vara relativt likartade. Däremot bildar de skillnader som ändå finns, tagna tillsammans, ett tydligt mönster. Kvinnor tycks i högre utsträckning ha monotona arbeten och mindre möjligheter att påverka sin situation men de oroar sig mindre för arbetslöshet och kan också i högre grad koppla av jobbet på fritiden.

Vad anser då män och kvinnor om hur viktiga dessa förhållanden är i arbetet? Ur figurerna 5 och 6 kan vi se att något fler kvinnor än män tycker att det är viktigt att ha klart angivna arbetsuppgifter och att man utför arbetet tillsammans med andra. Männerna värderar högre att bestämma själv, ha möjligheter till högre inkomst och ökat inflytande. (Den sistnämnda aspekten är signifikant för $p < 0.05$). Kvinnorna värderar i högre utsträckning att kunna koppla av arbetet på fritiden och att slippa oroa sig för arbetslöshet. Inga skillnader finns vad gäller att arbetet kräver fysisk styrka och rörlighet. Lika stor andel män som kvinnor anser att detta är viktigt respektive oviktigt.

Svarsmönstren för män och kvinnor i hur viktigt man anser dessa egenskaper vara i arbetet följer således samma riktning som hur man beskriver sitt arbete. Däremot finns skillnader mellan skattningarna av de faktiska förhållandena och skattningarna av hur viktiga dessa förhållanden är. Dessa skillnader är i flera fall större för kvinnor än för män, dvs det finns ett större glapp mellan de faktiska förhållandena och hur viktiga dessa uppfattas vara i kvinnors bedömning av sina arbetsförhållanden.

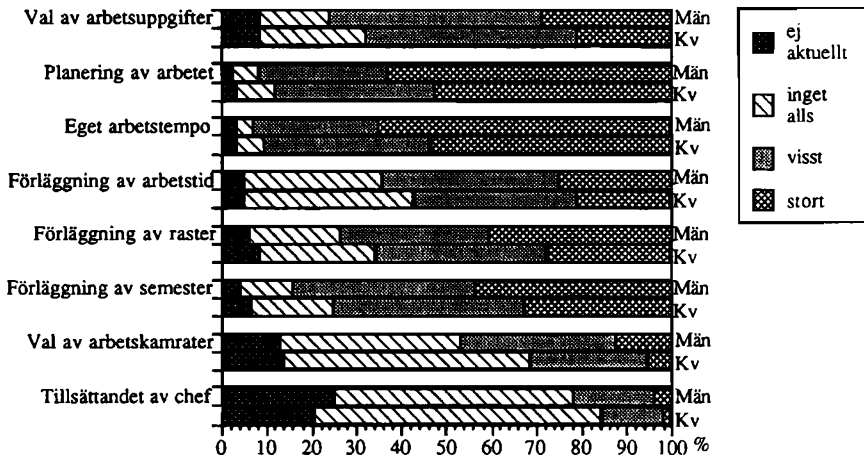

Figur 5. Hur viktigt detta är på arbetet. Procent. Män och kvinnor.

Figur 6. Hur viktigt detta är på arbetet. Procent. Män och kvinnor.

Beträffande möjligheterna att ha inflytande över olika arbetsförhållanden, så finns också intressanta likheter och skillnader i männens och kvinnornas skattningar (figur 7).

Figur 7. Graden av personligt inflytande i arbetet. Procent. Män och kvinnor.

Männen tillskriver sig själva genomgående ett större inflytande i sitt arbete än vad kvinnorna gör. Både män och kvinnor ger en ganska positiv skattning av sitt inflytande över den konkreta arbetssituationen. Däremot är inflytandet betydligt mindre med avseende på val av arbetskamrater och vid tillsättning av chefer.

5.2.4 Självskattad vuxenkompetens

I syfte att mäta den egna skattningen av olika typer av vardagskompetens formulerades ett antal delfrågor om vardagssysslor, såsom att städa, laga mat, sköta bil o s v (fråga 9). Uppgiften var att skatta om man klarade av dessa "mycket bra", "bra", "hjälpigt" eller "dåligt". Det bör kanske poängteras att frågan inte innebar en skattning av hur ofta de olika sysslorna verkligen utförs, utan hur personerna själva anser att de klarar av sådana sysslor. Uppställningen nedan visar åt vilket håll skillnaderna i skattningarna gått.

Övervikt bland män

Sköta bil
Snickra och måla
Laga tekniska ting

Övervikt bland kvinnor

Städa
Laga mat
Sy och sticka
Vårda och laga kläder
Sköta blommor och trädgård

Här blev könsskillnaderna (som väntat) mycket tydliga, störst är de för att laga mat respektive sy och sticka.

I några olika frågor gällde det att ange graden och arten av samvaro med andra, föreningsaktiviteter etc, d v s ett slags social kompetens. I en av frågorna (fråga 10) var uppgiften att ange om det bland vänner och bekanta fanns hjälp att få för bilköp, klädsömnad, vid tandvård o s v. Kvinnorna tycks överlag ha bättre möjligheter att få hjälp av vänner och bekanta i olika situationer. Undantaget är de aspekter som gäller hår- och klädvård, där männen i högre utsträckning känner någon som kan hjälpa till. Ser man till i vilken mån "kan själv" har uppgetts som alternativ, dominerar männen vad gäller bilproblem, att arbeta med bilen, deklARATIONEN och att hemma genomföra byggnads- och installationsarbeten. Kvinnorna uppger detta alternativ i högre utsträckning i fråga om hår- och klädvård.

En annan fråga (fråga 11) mätte graden av kontakt och samvaro med familj, kamrater etc. Även här finns tydliga könsskillnader beträffande hur ofta man träffar familj, vänner och bekanta. Kvinnorna anger tätare kontakter - med ett undantag: Män och kvinnor träffar sina arbetskamrater ungefär lika ofta.

Skattningarna av ett slags medborgerlig kompetens tillhör, tillsammans med de vardagskompetenser som mäts, beroendevariablerna i Härnqvists modell och avser olika aspekter av de mer generella effekterna av utbildning och arbete.

I fråga 28 listades en rad olika aktiviteter som antingen innebar att söka hjälp eller att klaga över någonting. Uppgiften var att ta ställning till hur sådana situationer kunde klaras av. Resultaten visar på vissa skillnader mellan mäns och kvinnors skattningar. Män vet vart de skall vända sig för att överklaga taxering och att anmäla misstanke om valfusk. Kvinnor vet hur de skall söka vårdnadsbidrag. Inga skillnader finns mellan män och kvinnor när det gäller att söka juridisk rådgivning, överklaga uppsägning av hyreskontrakt eller att klaga på att charterresa ej svarat mot prospectet.

Förmågan att utnyttja den språkliga kompetensen i olika sammanhang och på varierande sätt blev också föremål för skattning. Tilltron till den egna språkliga förmågan tycks inte vara generell utan ganska bunden till uppgiftens art och till situation. Män tilltror sig om klara av att läsa ledare, skriva en instruktion, både ge och förstå en muntlig instruktion samt yttra sig i en diskussion. Kvinnors självtillit är större än männens när det gäller att skriva en personlig ansökan om anställning och skriva brev på engelska till en vän. Inga skillnader finns vad gäller att förstå en skriftlig instruktion eller att tala engelska med en turist. Männen tycks ha större tilltro till sin språkliga förmåga i situationer som förutsätter direktkontakt med andra.

5.2.5 Fritidsaktiviteter

I fråga 14 fanns en hel rad olika fritidssysselsättningar förtecknade, såsom att läsa dagstidningar, lyssna på radio, gå på bio, delta i studiecirkel. Uppgiften var att ange den ungefärliga tiden (per dag, per vecka eller per år) för var och en av dessa aktiviteter. (Parentes runt siffrorna anger att skillnaderna ej är signifikanta).

Tabell 7. *Dagliga fritidsaktiviteter. Män och kvinnor. Procent som deltar och genomsnittlig tid för detta.*

Aktivitet	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	%		Tid	
<i>Dagligen</i>			Min/dag	
Dagstidningar	99	99	34	27
Veckotidning	59	64	12	16
Radio	95	95	78	92
Skivor	(85)	(84)	35	42
<i>Någon gång i veckan</i>			Tim/vecka	
Ser på TV	99	99	10.7	10.0
Hem/hushåll	97	100	7.9	28.9
Idrott/motion	84	84	3.8	3.5
Förbereder arbete	56	49	4.5	4.5
<i>Någon gång i månaden</i>			Tim/mån	
Hus/tomt	(76)	(73)	19.4	14.3
Studiecirkel	32	40	(9.6)	(10.1)
Skönlitteratur	61	77	11.4	13.8
Facklitteratur	74	64	(7.8)	(7.4)
<i>Någon gång om året</i>			Gånger/år	
Teater	54	66	2.5	2.5
Bio	(86)	(84)	5.4	4.1
Konsert	(38)	(40)	(2.9)	(3.0)
Idrottsevenemang	77	51	11.9	6.2

Fler kvinnor ägnar sig åt att läsa veckotidningar och skönlitteratur och att delta i studiecirkel. Fler män ägnar sig åt att förbereda sitt arbete och att läsa facklitteratur. Kvinnor går i högre utsträckning på teater och män i högre utsträckning på olika idrottsevenemang.

Bland de som deltar i de olika aktiviteterna är tidskillnaderna störst i alternativet "hem/hushåll" där, inte helt oväntat, kvinnorna lägger ner mer tid. Å andra sidan lägger männen något mer tid på arbete med hus och tomt. Av de män och kvinnor som går på idrottsevenemang, spenderar männen dubbelt så mycket tid på detta som kvinnorna.

6. OM MATERIAL, YRKESKOD OCH UNDERGRUPPER I LING-K

Efter att ha redogjort för LING-projektets olika material, beskrivit flera av dess variabler samt redovisat huvudresultaten från den longitudinella analysen är det nu dags att rikta blickarna framåt mot de kommande bearbetningarna i LING-K-projektet. I projektet kan såväl högskolematerialet som det representativa materialet användas. Vi behöver därför ha klart för oss på vilket sätt de två materialen skiljer sig åt i några av de variabler som är "kritiska" i våra bearbetningar. En ny yrkeskod behöver tas fram så att "våra" undersökningsgrupper kan särskiljas i de båda materialen. Slutligen behöver vi "testa" några frågor i LING-enkäten för att se hur de fungerar i våra material i några av våra grupper innan vi går vidare.

6.1 Delmaterialen

LINGs försökspersoner är, som nämnts i kapitel 4, samplade enligt tre olika principer och bildar tre skilda material. I LING-projektet har material A och C använts. I LING-K-projektet skall materialen B och C användas, d v s högskolematerialet och det representativa materialet. Högskolematerialet har ej använts tidigare.

Med avseende på representativitet är det representativa materialet (som namnet också anger) ett säkrare material om det är förhållanden inom hela årskullen som skall studeras. Detta material användes av Härnqvist i hans longitudinella analys. Med det representativa materialet kan vi alltså göra direkta jämförelser mellan hans analyser och motsvarande kommande analyser inom LING-K-projektet.

Om bearbetningar och analyser endast omfattar olika undergrupper av högskoleutbildade så är högskolematerialet att föredra eftersom det innehåller ungefär tre gånger så många försökspersoner inom respektive yrkesgrupp.

En begränsning är här att en del av de grupper som står i centrum för LING-K-projektet tillhör de s k marginalgrupperna i högskolan. Vid tidpunkten för urvalen i LING-projektet hörde de inte till kategorin högskoleutbildade, vilket medförde, som tidigare nämnts, att de inte heller kom med i det ursprungliga urvalet till högskolematerialet. I efterhand har försökspersoner i dessa grupper förts till högskolematerialet men då endast i den mån de har återfunnits i något av de andra materialen. Detta får som konsekvens att vi kan anta att de är något underrepresenterade i det totala högskolematerialet.

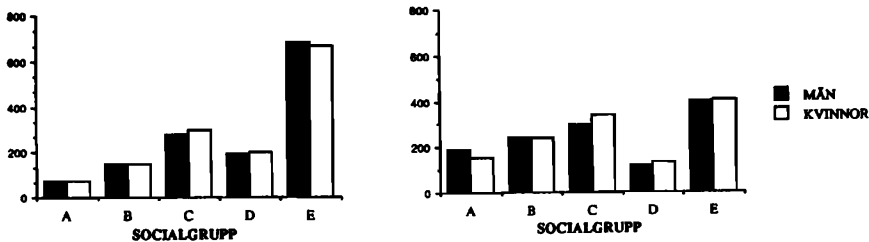
Här bör också påpekas att delmaterialen i LING är delvis överlappande d v s samma försökspersoner kan (och bör) återfinnas i både högskolematerialet och det representativa materialet. Som exempel kan nämnas att av gruppen läkare i högskolematerialet återfinns en tredjedel (de 15e-födda) i det representativa materialet. I den redovisning av de båda materialen som följer är därför inte avsikten att göra en direkt jämförelse mellan materialen utan enbart att visa de båda materialens sammansättning var för sig.

6.2 De två delmaterialen - en översikt

I detta avsnitt skall de båda materialen redovisas översiktligt med avseende på bakgrunds-, utbildnings- och yrkestillhörighet.

För att ge en konkret beskrivning av hur dessa båda material är sammansatta skall först några av de bakgrunds- och utbildningsvariabler som vi kommer att använda beskrivas innan yrkeskoden presenteras.

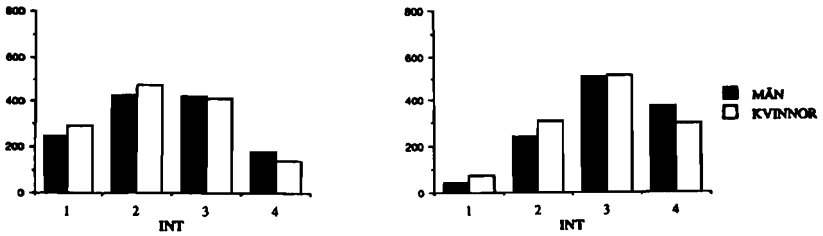
Med avseende på fördelning av kön och socialgrupp (se avsnitt 5.1.1 för definition av socialgrupp) skiljer sig de båda materialen på följande sätt. I det representativa materialet utgör socialgrupp E cirka hälften av materialet. Som väntat är socialgrupperna A och B - men även D- överrepresenterade i högskolematerialet. Figuren anger genomgående absoluta tal.

Figur 8. Socialgruppsfördelning. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet och högskolematerialet.

Intelligensnivån definieras utifrån resultaten på tre begåvningsprov som bjöds i årskurs 6: ett verbalt test (motsatser), ett spatialt test (plåtvikning) och ett induktivt test (talsrier). Resultaten har förts samman i en variabel som kodats i fyra kategorier, betecknade 1-4, där 1 avser lägsta nivån och 4 högsta.

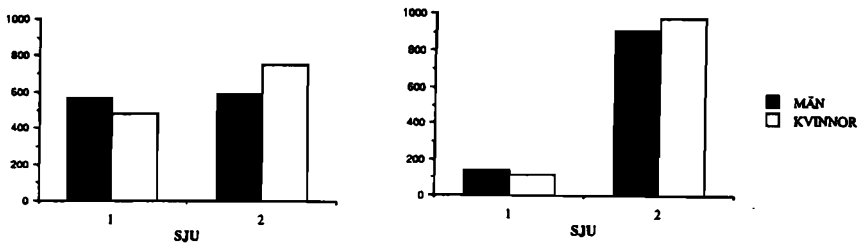
Flickornas fördelning på skalan är mindre symmetrisk än pojkarnas. (Det är det spatiala testet som missgynnat flickorna). I högskolematerialet är testresultaten från årskurs 6 klart högre.

Figur 9. Intelligenstestresultat. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet och högskolematerialet. (1= lägsta nivå 4= högsta nivå).

I frågeformuläret till eleverna i åk 6 ingick en fråga om vilken inriktning de avsåg att välja i årskurs 7 (se avsnitt 5.1.2). När frågan kodats så att den endast ger en uppdelning mellan val till folkskola eller enhetsskola utan tyska å ena sidan och val till enhetsskola med tyska eller realskola (eller motsvarande) å andra sidan ser fördelningen mellan de två alternativen ut på följande sätt.

I det representativa materialet tycks valet av tyska ha fallit ut ganska jämt bland pojkarna. Ungefär hälften planerade att välja tyska och ungefär lika många att ej välja tyska. Bland flickorna är det en övervikt för tyska-val.

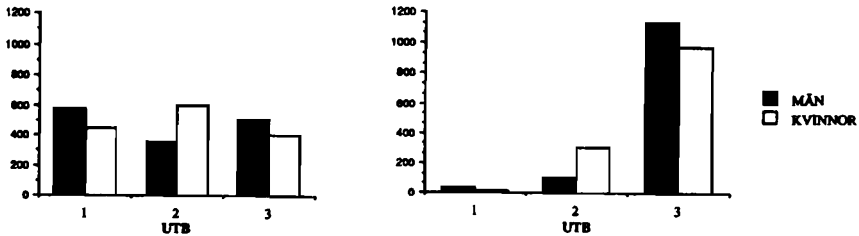

Figur 10. Val till årskurs 7. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet och högskolematerialet. (1= ej tyska i åk 7; 2= tyska i åk 7).

Den hypotetiska fråga i årskurs 6 om val av studieväg till årskurs 7 samvarierar tydligt med utbildningsnivån i vuxen ålder. Det framgår också i den longitudinella analysen (se avsnitt 4.6) där variabeln planer i åk 6 finns med. Det val av tyska, som eleverna skulle göra i årskurs 6 inför årskurs 7, var verkligen ett "kritiskt" vägval.

Den tidigare redovisade sammanfattande utbildningsnivåkoden med sju skalsteg (se avsnitt 5.2.1) är här komprimerad till tre skalsteg (1=1,2 2=3,4,5 3=6,7). Koden är vertikal, d v s bygger enbart på utbildningsnivå och beaktar ej utbildningarnas inriktning.

Med avseende på utbildningsnivå finns i det representativa materialet en övervikt för pojkar på utbildningsnivåerna 1 och 3, och för flickor på utbildningsnivå 2. I högskolematerialet finns, som synes, även utbildningskoden 2 företrädd med övervikt för kvinnor. Här ingår de sjuksköterskor, förskollärare etc som ej genomgått 3-årigt gymnasium.

Figur 11. Utbildningsnivå. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet och högskolematerialet. (1= folkskola, yrkesskola; 2= enhetskola eller motsvarande; 3= 3-årigt gymnasium, postgymnasial utbildning).

6.3 En yrkeskod för LING-K

I fokus för LING-K-projektets bearbetning av LING-data står de kvinnor som i enkäten 1980 uppgivit att de arbetar inom lärar- och vårdyrken. Det är i första hand deras "ingångsvärden", yrkesönsknningar, väg genom utbildningssystemet samt livssituation, attityder och värderingar till yrkes- och samhällsliv vid vuxen ålder, som skall analyseras. En klassificering måste därför kunna särskilja dessa grupper.

Men för att en kartläggning av just dessa yrkesgrupper skall bli meningsfull måste den tecknas mot en bakgrund av andra grupper av kvinnor ur samma årskull - och män. Följaktligen krävs att klassificeringen av yrkestillhörighet vid vuxen ålder är utformad på ett sådant sätt att den medger dels en översiktlig analys av hela materialets fördelning på olika yrkesgrupper och dels en mer nyanserad bild av LING-K-projektets primära undersökningsgrupper, d v s kvinnorna som kom till undervisnings- och vårdsektorn. Därför har de båda materialen även jämförts med avseende på hur de olika yrkesgrupperna är fördelade i respektive material.

Utifrån skilda teoretiska referensramar och med varierande syften har ett flertal olika yrkesklassificeringar redovisats i litteraturen.

Holland (1966) har utvecklat en typologi för arbetslivet som utgår från personliga egenskaper hos de individer som är verksamma i respektive yrken. Super (1957) diskuterar för- och nackdelar med olika klassificeringssystem och presenterar ett eget schema med tre dimensioner: nivå, arbetsmarknadsområde och huvudsakligt innehåll. Med tre dimensioner kan, enligt Super, klassificeringen bli noggrann, men samtidigt ökar risken för att den inte blir relevant i förhållande till vad försökspersonerna egentligen har avsett vid sina benämningar av yrken.

I LING-projektet gjordes en klassificering som särskiljer mellan olika arbetsområden men som inte är särskilt tydligt nivå-grupperad (se avsnitt 5.2.1). För LING-K-projektets syften är den klassificeringen alltför grov med avseende på de olika lärar- och vårdyrken som valts ut.

De koder som nu tagits fram för LING-K-projektet syftar till att ge en grov uppdelning i yrkessektorer, en viss nivågruppering samt en mer detaljerad indelning för de kvinnogrupper, som projektet skall studera närmare. Koderna är inte "symmetriska". De ger inte samma grad av uppdelning i manligt dominerade yrkesgrupper som i kvinnligt dominerade. Med kod C görs en uppdelning i sektorer: vård (V), undervisning (U), teknisk (T), handels och kontor (HK) samt övrigt (Ö). Med kod B görs dessutom en nivå-gruppering i högre, d v s med i princip postgymnasial utbildning (h), och en allmän nivå (a). Med kod A kan olika lärar och vårdyrken särskiljas. Följande kodgrupper har bildats:

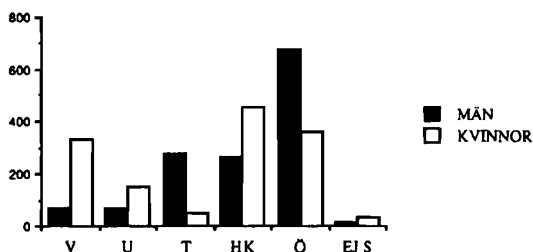
Yrken	Kod A	Kod B	Kod C
Barnsköterska, undersköterska (Vu)	111	110	100
Sjuksköterska (Vsj)	112	110	100
Vårdyrken, övrigt (Vö)	113	110	100
Vårdyrken, sociala (Vs)	114	110	100
Vårdyrken, högre (Vh)	120	120	100
Förskollärare (Ufö)	211	210	200
Folk- och småskollärare (Ufo)	212	210	200
Lärare- övrigt (Uö)	213	210	200
Ämneslärare (Uh)	220	220	200
Tekniska yrken, allmänt (Ta)	310	310	300
Tekniska yrken, högre (Th)	320	320	300
Handels- kontorsyrken, allmänt (HKa)	410	410	400
Handels- kontorsyrken, högre (HKh)	420	420	400
Frisör, skönhetsvård (Öfri)	511	510	500
Övriga yrken, allmänt (Öa)	512	510	500
Övriga yrken, högre (Öh)	520	520	500
Ej svar	999	999	999

När kod B används bildar Vu, Vsj, Vs och Vö tillsammans Va; Ufö, Ufo samt Uö tillsammans Ua, Öfri förs in i Öa. I bilaga 2 redovisas antal individer i de båda materialen, grupperade enligt kod A uppdelat på män och kvinnor.

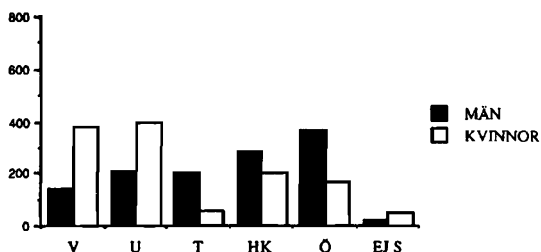
6.4 Yrkeskoden i de båda materialen

Med den grövsta yrkeskoden (kod C) erhålls i det representativa materialet en fördelning mellan yrkessektorer enligt figur 12. För högskolematerialet blir fördelningen mellan yrkessektorer så som visas i figur 13. Inom sektorn handel och kontor (HK) är det kvinnorna som dominerar i det representativa materialet, i högskolematerialet är det männen som dominerar i denna sektor.

Eftersom hela kodningen gjorts med syftet att särskilja olika kvinnoyrken, så har det blivit en ganska stor "slask-kod" för män utan högskoleutbildning (med den generösa definition på högskoleutbildning som 1977 års högskolereform innebar och som framför allt medförde att det var "kvinnliga" gymnasiala och postgymnasiala utbildningar som fördes fördes till högskolan).

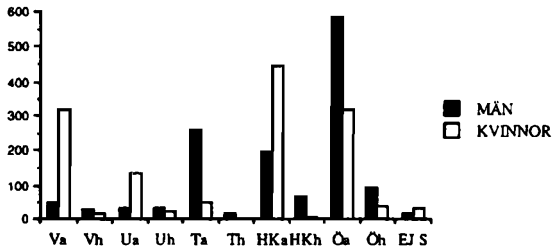

Figur 12. Yrkestillhörighet fördelad på yrkessektorer. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet. Kod C.

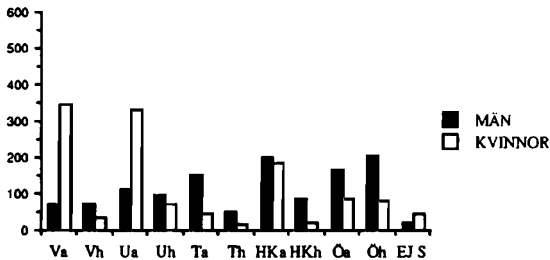

Figur 13. Yrkestillhörighet fördelad på yrkessektorer. Absoluta tal. Män och kvinnor. Högskolematerialet. Kod C.

När även nivån i yrket beaktas (kod B) erhålls i det representativa materialet den fördelning som redovisas i figur 14. Männen är kraftigt överrepresenterade inom den högre yrkesnivån i de i övrigt kvinnodominerade sektorerna vård, undervisning och handel-kontor. Mönstret framträder ännu tydligare i högskolematerialet (figur 15).

Figur 14. Yrkestillhörighet fördelad på yrkessektorer och nivåer. Absoluta tal. Män och kvinnor. Det representativa materialet. Kod B.

Figur 15. Yrkestillhörighet fördelad på yrkessektorer och nivåer. Absoluta tal. Män och kvinnor. Högskolematerialet. Kod B.

Med den grävsta koden (kod C) blir den könsbundna sektorsindelningen av arbetsmarknaden tydlig. Med det beaktande av nivåer som kod B medger blir även den könsbundna nivåuppdeleningen i arbetsmarknaden tydlig.

6.5 Några yrkesgrupper i LING-K: exempel på svarsmönster

Med tillgång till en yrkeskod som skiljer ut olika "kvinnliga" yrkesgrupper inom vård- och undervisningssektorerna är det nu dags att gå tillbaka till vissa av de variabler som redovisades i kapitel 5 och studera hur svarsmönstret ser ut för kvinnor i några av de undergrupper vi bildat genom yrkeskoden. Nedan redovisas först antal individer som återfinns inom de här valda undergrupperna.

Tabell 8. Antal individer i vissa vård- och undervisningsyrken. Absoluta tal. Det representativa materialet (Rep) och högskolematerialet (Hög)

Yrke	Rep		Hög	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Sjuksköterska (Vsj)	8	72	12	154
Läkare, tandläkare mm (Vh)	27	16	73	42
Folk- och småskollärare (Ufo)	15	67	50	187
Ämneslärare (Uh)	31	23	103	73

Som synes ger högskolematerialet fler försökspersoner i "våra" yrkesgrupper än vad som återfinns i det representativa materialet. Eftersom vi här endast syftar till att jämföra de fyra grupperna med varandra har vi valt att använda högskolematerialet.

Vi väljer några av delfrågorna som ingick i enkätens fråga 6, 7 och 8 och som rör uppfattningen om arbetet och graden av personligt inflytande över arbetsuppgifterna. Från redovisningen i avsnitt 5.2.3 vet vi att det finns skillnader mellan mäns och kvinnors svarsmönster i det representativa materialet. Vi skall nu studera svarsmönstret på dessa delfrågor för undergrupperna kvinnliga sjuksköterskor, kvinnlig vårdpersonal med högre utbildning (d v s läkare, tandläkare etc) samt kvinnliga klass- och ämneslärare i högskolematerialet.

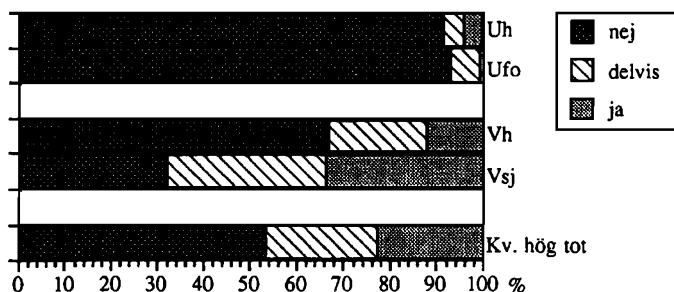
I fråga 6 var uppgiften att bedöma om en rad påståenden överensstämde med hur det är på arbetsplatsen. I det representativa materialet fann vi (avsnitt 5.2.3) att i påståendet *Man slipper tänka på arbetsuppgifterna på fritiden* med avseende på hur det faktiskt är på arbetet har 39% av männen instämt helt och hållet och 46% av kvinnorna. I högskolematerialet är andelen instämmanden i påståendet lägre både bland män och kvinnor (17% respektive 23%), men även här är det kvinnorna som instämt i detta påstående i större utsträckning än männen.

När vi inom högskolematerialet jämför några av våra kvinnliga vård- och lärargrupper får vi fram följande svarsmönster (se figur 16). Som framgår av

figuren avviker de kvinnliga lärargrupperna kraftigt från svarsmönstret för kvinnorna totalt inom högskolematerialet. Endast ett fåtal procent av de kvinnliga lärarna menar att de helt eller delvis slipper att tänka på arbetet på sin lediga tid. Vi vet dock inte hur frågan har tolkats av lärargrupperna och hur de definierat frågans uttryck "ledig tid". I lärares arbete ingår planering och förberedelser som visserligen till stor del utförs utanför skolan (arbetsplatsen) men som utgör en del av arbetsuppgifterna. Svaren kan också visa på ett stort engagemang eller kanske en oförmåga att koppla av yrket. (Lite tolkningshjälp kan vi få när vi längre fram ser på hur lärarna tar ställning till vilken vikt de tillskriver denna aspekt av yrket).

Bland kvinnorna i vårstyrken har gruppen sjuksköterskor fördelat sig jämt över de olika svarsalternativen: Ungefär en tredjedel har instämt i påståendet att de inte behöver tänka på arbetet på fritiden, en tredjedel anser att påståendet gäller delvis och en tredjedel anser att det inte gäller för deras arbete. Bland de kvinnliga läkarna däremot menar majoriteten att de inte slipper tänka på arbetet på sin lediga tid.

Jämför man våra yrkesgrupper med högskolekvinnor totalt sett, skiljer sig lärares och sjuksköterskors uppfattningar signifikant från den totala gruppen. Läkarnas uppfattning avviker däremot inte från genomsnittsvärdet för kvinnorna i högskolematerialet.

Figur 16. Hur det är. Slipper att tänka på arbetet på fritiden. Procent. Kvinnor. Högskolematerialet. Vård och undervisning.

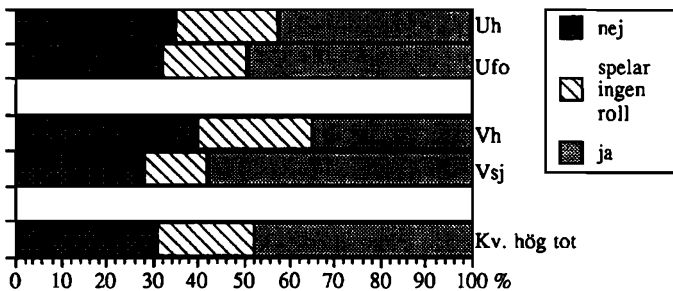
Hur viktigt anser man det då vara att slippa tänka på arbetet på sin lediga tid (fråga 7)?

I det representativa materialet fann vi (jmf avsnitt 5.2.3) att 54% av männen och 64% av kvinnorna instämt i att detta är viktigt, i högskolematerialet är det 43% av männen och 48% av kvinnorna som instämt i påståendet. I båda materialen är det alltså fler som instämmer i att detta är viktigt än som instämmer i att det utmärker det arbete de har. I båda materialen är det också skillnader

mellan män och kvinnor. Kvinnorna menade i större utsträckning än männen att detta är ett viktigt förhållande i yrket.

Figuren nedan visar hur kvinnor i våra yrkesgrupper värderar betydelsen av att kunna slippa tänka på arbetet på fritiden. Det är överlag en betydligt högre andel kvinnor som menar att det är viktigt att slippa tänka på sitt arbete på fritiden än som angett att detta förhållande gäller för de arbeten de har. Särskilt markant är detta bland lärargrupperna (som ju i stor utsträckning angett att de fick tänka på arbetet under fritiden) där skillnaderna mellan vad som uppfattas som ett viktigt arbetsförhållande och vad som är det faktiska förhållandet i arbetet är mycket stor.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnorna i de olika yrkesgrupperna med avseende på hur viktigt de anser det vara att slippa tänka på arbetet på fritiden. Jämför man respektive yrkesgrupp mot hur kvinnor i högskolan totalt sett värderar denna aspekt är det endast de kvinnliga läkarna som har en avvikande mening; en större andel av dem anser att det inte är viktigt att slippa tänka på arbetet på fritiden.

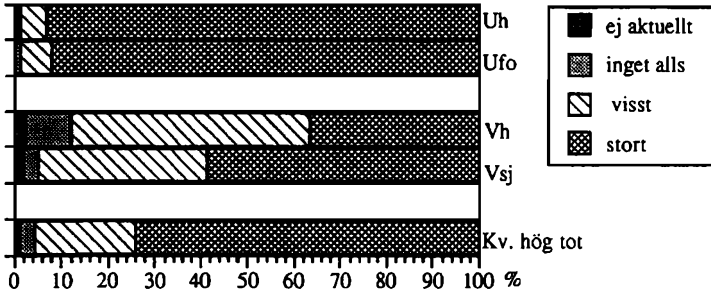
Figur 17 Hur viktigt det är. Slipper att tänka på arbetet på fritiden. Procent. Kvinnor. Högskolematerialet. Vård och undervisning.

Fråga 8 i enkäten avsåg graden av personligt inflytande över arbetet. Vi har valt påståendet *Planering av ditt arbete* för en jämförelse mellan de aktuella grupperna.

Totalt sett såväl i det representativa materialet som i högskolematerialet har männen angett ett större inflytande än kvinnorna. I det representativa materialet har 63% av männen och 53% av kvinnorna angett ett stort inflytande, i högskolematerialet 77% av männen och 71% av kvinnorna. I båda materialen har alltså fler män skattat sitt inflytande som stort. Hur ser det då ut för de kvinnor som vi studerar här?

Ur figuren ser vi att även här skiljer det mycket mellan lärar- och vårdgrupperna. Lärarna anser i betydligt högre utsträckning att de har stort inflytande

över planeringen. Det finns inte heller någon nämnvärd skillnad mellan de två lärargrupperna. Ser man till vårdgrupperna är det däremot skillnad mellan sjuksköterskor och läkare. Sjuksköterskorna anser sig i högre utsträckning ha stort inflytande över planeringen. Samtliga yrkesgrupper avviker från den svarsbild som högskolekvinnor totalt sett uppvisar här.

Figur 18. *Självständigt: Planera arbetet. Procent. Kvinnor. Högskolematerialet. Vård och undervisning.*

I de exempel på svarsmönster som vi redovisat ovan ser vi att det inte bara finns skillnader i kön, utan även tydliga skillnader mellan olika kvinnliga yrkesgrupper. Genom att ställa strategiskt valda yrkesgrupper mot varandra (med fler ingående variabler) i en fortsatt analys hoppas vi att med hjälp av LING- materialet kunna teckna några olika yrkesprofiler.

7. FRÅGOR ATT GÅ VIDARE MED

7.1 Möjligheter och begränsningar

LING-projektets utfallsvariabler är dels utbildningsnivå och dels självskattning av olika vuxenkompetenser som rör språklig förmåga mm. Medan utbildningsnivån visar hur långt individerna kommit inom det officiella utbildningssystemet, så visar självskattningarna av kompetens hur långt de kommit med avseende på olika slag av "inofficiellt" lärande och vilken tilltro de har till sin egen kapacitet.

Härnqvists longitudinella analys har visat på samband mellan bakgrundsfaktorer, utbildningsnivå och vuxenkompetens som är så pass starka och i vissa avseenden också så klart könstypiska att de uppfordrar till fortsatt studium. Eftersom analysen är gjort på det representativa materialet ger analysen en bild av ett "medelvärde" för en hel årskull män och kvinnor. Vi vet inte i vilken utsträckning olika undergrupper inom materialet, t ex kvinnor inom speciella yrkesgrupper, uppvisar samband som går i motsatt riktning men som i den gjorda analysen "drunknat" i mängden. Materialet är dock så stort att en uppdelning i undergrupper (så som prövats i kapitel 6) är fullt möjlig.

LING-materialet innehåller individdata från två olika mättillfällen (1961 och 1980) om olika typer av prestationer samt faktauppgifter om var och med vilket objektivt resultat individerna mött utbildningssystemet. I mer fragmenterad form finns uppgifter om individernas väg genom det officiella systemet. Vad som till stor del dock saknas är uppgifter om individernas agerande i och upplevelser av den miljö i vilken deras liv utspelats. Även om en hel del av interaktionen som sker mellan individ och system och mellan aktörer av olika slag (jmf diskussionen i kapitel 2) inte kan fångas i en databank av detta slag, så bör materialet ändå kunna ge förutsättningar för att pröva olika antaganden om vad som påverkar yrkesval och vad som bidrar till att skapa en professionstillhörighet - både med avseende på generella skillnader mellan män och kvinnor som mellan olika kvinnoyrkesgrupper. För att inte fångas i den "fälla" som Blau m fl varnar för, nämligen att låta individdata p g a sin lättillgänglighet dominera alltför mycket, är det nödvändigt att även samla uppgifter om yrkesutbildningarna och yrkesverksamheterna under den för försökspersonerna aktuella perioden, d v s 70-och 80-talen.

Det är också viktigt att ha i minnet att hela materialet härrör från en enda årskull. Även om materialet är stort och tillåter generaliseringar, så blir generaliseringarna begränsade till den speciella population ur vilket materialet är samplat, nämligen individer födda 1948. Det är just denna årskulls möte med ett visst utbildningssystem och uppväxt i en viss tidsanda som vi har vissa uppgifter om. Generaliseringar över tid till andra årskullar kan därför inte utan vidare göras.

7.2 Individperspektiv

I det representativa materialet finns många tydliga skillnader mellan könen med avseende på graden av samband mellan olika variabler. Utöver de utbildningsvariabler som studerats kan sådana variabler som tidpunkt för yrkesdebut, förekomsten av yrkesbyten och "kritiska" vägval i utbildningssystemet också bli belysta ur ett individperspektiv och länkas till uppgifter från försökspersonerna i vuxen ålder om inställningen till arbete, uppfattning om egen kapacitet, fritidsintressen etc på det sätt som Härnqvist redovisat för hela det representativa materialet. Så tycks t ex utbildningsnivå ha ett mer direkt samband för män med å ena sidan bakgrundsvariabler och å andra sidan arbetslivsvariabler än vad det har för kvinnor. Hur ser då dessa mönster av samband ut när gruppen kvinnor delas upp i grupper utifrån utbildningsnivå och yrkestillhörighet. Finns det grupper av kvinnor som har ett mer "manligt" mönster av samband - eller kan det kanske vara så att kvinnor som nått långt med avseende på utbildningsnivå har ett ännu mer avvikande mönster?

Från den longitudinella analysen av det representativa materialet kunde vi se att moderns utbildningsnivå och antalet syskon tycktes ha direkt samband med kvinnors utbildningsnivå som vuxna medan motsvarande direkta samband inte fanns för männen. Där fanns i stället ett samband mellan dessa bakgrundsvariabler och den allmänna intelligensnivån hos pojkar vid 13-årsålder. Om detta kan tolkas så att andra förhållanden än den intellektuella prestationsförmågan relativt sett spelar större roll för kvinnors väg genom utbildningssystemet så har vi här kanske ett empiriskt stöd för några av de antaganden som många kvinnoforskare gjort om kvinnors annorlunda valstrategier. Vi bör då gå vidare och studera hur sambanden ser ut för olika kvinnogrupper på olika utbildningsnivåer.

Bearbetningarna kan också ge underlag för jämförelser med data från andra longitudinella studier, t ex. Häyrynen 1986, Lindblad och Prieto 1989. I projektet "Återblick på skolan" genomför Lindblad och Prieto "kulturteoretiska studier" av ett longitudinellt material. Inspirerade av Willis arbetar de med en etnografisk ansats, som de kombinerar med analys av kvantitativa data (Lindblad och Prieto 1989, Prieto 1992).

7.3 Kvinnoperspektiv

Ur ett kvinnoperspektiv är det intressant att jämföra män och kvinnor med likartade "ingångsvärden" i form skolbetyg, intelligensnivå, social och regional bakgrund, moderns utbildningsnivå o s v med uppgifterna om utbildningsvägar, yrkesverksamhet, aspirationsnivå, inställning till egen kapacitet, fritidsintressen etc i vuxen ålder. För sådana studier ger högskolematerialet bättre möjligheter genom att erbjuda ett större antal försökspersoner.

Hur ser kvinnors livslopp ut, så som det kan tecknas med hjälp av data om LING-kvinnorna? Hur ser inträdet på arbetsmarknaden ut? Har arbete/familj växlat? Vad betyder moderns utbildningsnivå och eventuella yrkesverksamhet? De arbeten som utförts av bl a Elgqvist-Saltzman (1987b, 1991a, 1991b), Imsen (1986, 1989), erbjuder jämförelsematerial.

Vi kan också studera om bostadsorten har haft någon betydelse, d v s om regionala faktorer spelat in. Sjuksköterske- och klasslärarutbildning har en större geografisk utbredning än andra högskoleutbildningar. De har alltså varit mer tillgängliga för flickor som vuxit upp utanför storstads- och universitetsorter. Vad kan detta ha haft för betydelse för landsbygds- och småstadsflickors val av utbildning?

Ur individ- och kvinnoperspektiven skall LING-materialen kompletteras med studier av livslinjekaraktär på jämförbara grupper av kvinnor och män.

7.4 Ramfaktorer för utbildningen och yrket

Hur har rekryteringen varit till de utbildningar och de yrken inom den offentliga sektorn som expanderade så kraftigt under 60-talet? Vilka kom till dessa yrken? I vilken omfattning har de sedan yrkesarbetat? Hur påverkades intagningspoäng under expansionskedet, hur rekryterades lärare till utbildningarna, fanns det tillgång till praktikplatser åt alla studerande? Ur intagningsstatistik kan man avläsa minimipoäng för att bli antagen till en viss utbildning på olika orter. Kan man ur data läsa fram om de intellektuella och skolmässiga förutsättningarna varierat bland eleverna som genomgått utbildning på de olika orterna?

7.5 Professionalism och yrkessocialisation

Läraryrket har varit ett utmanande och lockande yrke för olika sorters professionsforskare. Frågor i likhet Vem blir lärare? Varför blir man lärare? Var läraren en duktig elev i skolan? Hur har lärare upplevt sin egen skoltid? Vad har lärare för inställning till skola? har blivit mer eller mindre väl belysta i retrospektiva studier med hjälp av livslinjer, livshistorier samt i tvärsnittstudier genom jämförelser mellan olika generationer av lärare.

Denna typ av frågor är inte bara intressanta med avseende på läraryrket, även om det är detta yrke som - helt naturligt - kommit i centrum för pedagogikforskarens intresse. Motsvarande frågor kan ställas för sjuksköterskeyrket, läkaryrket etc och kanske dessutom delas upp i frågor som rör manliga respektive kvinnliga yrkesföreträdare.

Finns det bakgrundsvariabler som förenar kvinnor i vissa yrkesgrupper: t ex att ha haft småsyskon, att vara äldsta/ yngsta barnet, att ha yrkesarbetande mödrar? Finns det likheter/skillnader (när bakgrundsdata är kontrollerade) mellan individer i olika yrkesgrupper, mellan kvinnor i olika yrken med avseende på om yrkesvalet varit tidigt eller sent, attityder och värderingar till företeelser i vuxenlivet? Är företrädarna för en viss yrkeskår mer homogena i åsikter och värderingar än vad som kan förväntas utifrån kritiska ingångsvariabler? Går det att teckna några speciella yrkesprofiler?

Även denna typ av frågor hoppas vi kunna behandla genom bearbetning av LING-materialen, kompletterat med mer kvalitativa data.

7.6 Kommande rapporter i projektet

I denna första rapport från LING-K-projektet har vi gett en översiktlig presentation av våra frågeställningar och perspektiv samt den databank vi har att arbeta med. I närmast följande rapporter skall vi gå vidare med frågor och analyser som dels rör kvinnors val av och väg fram till yrket och dels rör förekomsten av olika yrkesprofiler med avseende på likheter och skillnader mellan olika yrkesföreträdare.

REFERENSER

- Askling, B. (1983). *Utbildningsplanering i en lärarutbildning*. En studie av läroplansarbete i den decentraliserade högskolan. Studies in Curriculum Theory and Cultural Reproduction. HLS, Stockholm.
- Askling, B. (1987). *Vårdutbildningar i förändring*. Slutrapport från UHÅs uppföljning av Vård 77- reformen. UHÅ-rapport 1987: 8. Stockholm.
- Askling, B., Ahlstrand, E. och Colnerud, G. (1991). *En likvärdig lärarutbildning?* UHÅs utvärdering av grundskollärareformen. Delrapport 2. UHÅ-rapport 1991:8.
- Balke-Aurell, G. (1982). *Changes in Ability as related to Educational and Occupational Experience*. Göteborg Studies in Educational Sciences. Nr 40.
- Ball, S. and Goodson, I. (Eds) (1985). *Teachers' Lives and Careers*. Falmer Press, London.
- Becker, H. m fl. (1961). *Boys in White*. Student Culture in Medical School. University of Chicago Press, Chicago.
- Beckman, S. (1982). *Kärlek på tjänstetid*. Om amatörer och professionella inom vården. Arbetslivscentrum. Stockholm.
- Berg, G. (1983). Developing the Teaching Profession: Autonomy, Professional Code, Knowledge Base. *The Australian Journal of Education*. Vol 27, No 2, sid 173-185.
- Bertaux, D. (Ed) (1981). *Biography and Society*. The Life History Approach in the Social Sciences. Sage. Calif.
- Björkdahl Ordell, S. (1990). *Socialarbetare*. Bakgrund, utbildning och yrkesliv. Göteborg Studies in Educational Sciences 74.
- Blau, P., Gustad, J., Jessor, R., Parnes, H., Wilcock, R. (1956). Occupational Choice: A Conceptual Framework. *Industrial and Labour Relation Review*. No. 9, sid 531- 543.
- Bourdieu, P. (1977). Kulturell reproduktion och social reproduktion. I Lundberg, S., Selander, S., Öhlund, U. (Red) (1977). *Jämlikhetsmyt och klassherravälde*. Cavefors, Malmö.

- Christiansson, U. och Härnqvist, K. (1980). *LING-projektets enkät 1980. Genomförande och bortfallsanalyser*. LING 1. Rapport 1980:2. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Christiansson, U. och Härnqvist, K. (1981). *LING-projektets enkät 1980. Översiktliga analyser av frågor med fasta svarsalternativ inom ett riksrepresentativt sampel*. LING 2. Rapport 1981:06 från Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Christiansson, U. och Härnqvist, K. (1982). *Konstruktion av utbildningskoder i LING-materialen*. LING 3. Rapport 1982:02. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Dahllöf, U. (1971). *Ability Grouping, Content Validity and Curriculum Process Analysis*. Teacher College Press. Columbia University, New York.
- Elgqvist-Saltzman, I. (1985). Rational Efficiency and Human Sensibility in Educational Reform-Work. *Scandinavian Journal of Education*. 1985, Vol. 29, No 3, sid 123-140.
- Elgqvist-Saltzman, I. (1987a). *Fler kvinnor i högskolan - problem eller tillgång?* Reflexioner kring teori och metod i uppföljningsstudier. UHÄ FoU Skriftserie 1987:3.
- Elgqvist-Saltzman, I. (Red) (1987b). *Kvinnors vägar i utbildningssystemet. Om kvinnors val av utbildning, karriär och familjemönster*. Arbetsrapport nr 37. Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Elgqvist-Saltzman, I. (1991a). *Svackor och gröna kullar - kompetensutveckling i ett livslinjeperspektiv*. Arbetsrapporter från Pedagogiska institutionen, Umeå. Nr 87.
- Elgqvist-Saltzman, I. (1991b). *Raka spår och slingriga stigar - tre inlägg om jämställdhet i utbildning*. Arbetsrapporter från Pedagogiska institutionen, Umeå. Nr 88.
- Elgqvist-Saltzman, I. och Ve, H. (1987). Kvinnors livsmönster, utbildningsreformer och rationalitet. *Nordisk pedagogik*. Årgång 7 No 1, sid 3-14.
- Floden, R. and Huberman, M. (1989). Teachers' Professional Lives: The State of the Art. *International Journal of Educational Research*. Vol 13, No 4, sid 455-466.
- Florin, C. (1987). *Kampen om katedern*. Feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860-1906. Universitetet, Umeå

- Fägerlind, I. (1975). *Formal Education and Adult Earnings: A longitudinal study on the economic benefits of education*. Almqvist och Wiksell, Stockholm.
- Gabriels, A. och Björkdahl, S. (1983). *LING-projektets enkät 1980*. Klassifikationsystem för svar på enkätens öppna frågor jämte en indelning i boenderegioner. LING 4. Rapport 1983:07. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Gesser, B. (1985). *Utbildning, Jämlikhet, Arbetsdelning*. Arkiv, Lund.
- Giddens, A. (1987). *Social Theory and Modern Sociology*. University Press, Stanford, Calif.
- Giroux, H. (1983). Theories of Reproduction and Resistance in the New Sociology of Education: A Critical Analysis. *Harvard Educational Review*. Vol 53, No 3, sid 257-293.
- Goodson, I. (1984). Subject for Study: Towards a Social History of Curriculum. I Goodson, I. och Ball, S. (Ed) (1984): *Defining the Curriculum*. Histories and Ethnographies. Falmer Press. London.
- Goodson, I. (1988). *The Making of Curriculum*. Collected Essays. Falmer Press, London.
- Goodson, I. (1990). *Studying Teachers Lives: Some answers to the questions Why? and How?*. Paper to be presented at AERA, Boston, Easter 1990.
- Hargreaves, A. (1986). *Two Cultures of Schooling: The Case of Middle Schools*. Falmer Press, London.
- Hargreaves, A. (1989). *Curriculum and Assessment Reform*. OISE Press, Toronto.
- Hellberg, I. (1978). *Studier i professionell organisation*. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket. Sociologiska Institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Holland, J. (1966). *The Psychology of Vocational Choice*. A theory of personality types and model environments. Blaisdell Pub. Waltham, Ma.
- Hoyle, E. (1982). The Professionalization of Teachers: A Paradox. *British Journal of Educational Studies*. Vol 30, No 2.
- Huberman, M. (1989). Research on Teachers' Professional Lives. *International Journal of Educational Research*. Vol. 13, No 4.

- Husén, T. (1969). *Talent, Opportunity and Career*. A twenty-six year follow-up of 1500 individuals. Almqvist och Wiksell, Stockholm.
- Härnqvist, K. (1968). Changes in intelligens from 13 to 18. *Scandinavian Journal of Psychology*, Nr 9, sid 50-82.
- Härnqvist, K. (1977). Enduring Effects of Schooling - a neglected area in educational research. *Educational Researcher*, Vol 6, Nr 10, sid 5-11.
- Härnqvist, K. (1978). *Individual Demand for Education*. Analytical Report. OECD. Paris.
- Härnqvist, K. (1979). Education, family background and level of living: A two-generation model. I Dahl, H., Lysne, A., Rand, P. (Red) (1979): *Pedagogikkens sökelys*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Härnqvist, K. (1980). Individens efterfrågan på utbildning. I Franke-Wikberg, S. och Lundgren, U. (Red): *Karriär och levnadsbana*. En antologi om studie- och yrkesval. Wahlström och Widstrand, Stockholm.
- Härnqvist, K. (1984a). *An Empirical Study of Long-term Effects of Education*. Paper presented at the 1st International Conference on Education in the 90s in Tel Aviv December 1984.
- Härnqvist, K. (1984b). *LING-projektets enkät*. Loglineära analyser av enkät-svarens samband med utbildningsnivå, intelligens och social bakgrund. LING 5. Rapport 1984:02. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Härnqvist, K. (1989). *Background, Education and Work as Predictors of Adult Skills*. LING 8. Report nr 1989:01. Department of Education and Educational Research. Göteborgs universitet.
- Härnqvist, K. (1990). Långtidseffekter av utbildning. I Härnqvist, K. och Svensson, N-E. (Red) (1990): *Forskning i ett föränderligt samhälle*. Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond 1965-1990. Gidlunds bokförlag, Hedemora.
- Härnqvist, K. (1992). Utbildningsreformer och social selektion. Åberg, R. (Red) (1992): *Social bakgrund. Utbildning. Livschanser*. Carlssons, Stockholm.
- Härnqvist, K., Christiansson, U. och Tingsell, J-G. (1985). *LING-projektets intervju*. Kvantitativa mått på språkanvändning och deras samband med utbildningsnivå och kön. Rapport 1985:06. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.

- Härnqvist, K. och Svensson, A. (1973). A Swedish data bank for studies of educational development. *Sociological Microjournal*. Nr 7. sid 35-42
- Härnqvist, K. och Svensson, A. (1980). *Den sociala selektionen till gymnasieskolan*. SOU 1980:30. Stockholm.
- Häyrynen, Y-P. (1986). The Finnish University from 1965 to 1985: Expansion as reflected in the subsequent life pattern of 1965 university entrants. *European Journal of Education*. Vol. 21. No 1.
- Imsen, G. (1986). *Yrkesönsker og verdiorientering hos norske 15- 17-åringer*. Rapport Nr 2. Universitetet i Trondheim.
- Imsen, G. (1989). *Drømmen om et yrke*. Motivasjonelle faktorer i unge jenters utdannings- og yrkesönsker. Del A: Teoretiske konstruksjoner. Rapport Nr 4. Universitetet i Trondheim.
- Jansson, C-G. (1984). *Project Metropolitan*. A presentation and progress report Department of Sociology. Stockholm.
- Kim, L. (1983). *Att välja eller väljas*. En studie av tillträdesreglerna och övergången från gymnasieskola till högskola. UHÄ FoU projektrapport 1983:4.
- Knorr-Cetina, K. and Cicourel, A.V. (Eds) (1981). *Advances in Social Theory and Methodology*. Towards an Integration of Micro- and Macro-Sociologies. Routledge & Kegan Paul, Boston.
- Kyle, G. (1980). Kvinnan under 1900-talet - konflikten mellan produktion och reproduktion. *Historisk tidskrift* 1980, No 2, sid 355-369.
- Lawn, M. and Grace, G. (Eds) (1987). *Teachers: The Culture and Politics of Work*. Falmer Press, London.
- Lindblad, S. och Prieto, H. (1989). Utbildning, karriär, prestation och återblick. En longitudinell undersökning av ursprung, karriär och perspektiv på skolan i efterhand. *Nordisk pedagogik*. Årgång 9. No 2, sid 87-99.
- Lortie, D. (1975). *Schoolteacher*. A Sociological Study. The University of Chicago Press, Chicago.
- Lundgren, U. (1972). *Frame Factors and the Teaching Process*. A Contribution to Curriculum Theory and Theory on Teaching. Göteborg Studies in Educational Sciences. Almqvist & Wiksell, Stockholm.

- Magnusson, D. (1990). Individuell utveckling i långtidsperspektiv. I Hämqvist, K. och Svensson, N-E. (Red) (1990): *Forskning i ett föränderligt samhälle*. Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond 1965-1990. Gidlunds bokförlag. Hedemora.
- Melia, K. (1987). *Learning and Working*. The Occupational Socialization of Nurses. Tavistock Publications Ltd, London.
- Palme, M. (1989). *Högskolefältet i Sverige*. En empirisk lägesrapport. UHÄ-FoU Arbetsrapport 1989:4.
- Popkewitz, T. (1988). *Social Identity and Professionalization: The Reconstruction of 19th Century Teaching in the United States as an Element of State Building*. Paper presented at the American Educational Research Association annual meeting. April 1988.
- Popkewitz, T. (1991). *A Political Sociology of Educational Reform. Power/Knowledge in Teaching, Teacher Education, and Research*. Teachers College, Columbia University, New York.
- Prieto, H. (1989). *Genom utbildningssystemet och in i samhällsstrukturen*. En empirisk analys av en grupp elevers skolkarriär. Arbetsrapporter från Pedagogiska institutionen. Uppsala universitet. Nr 144.
- Prieto, H. (1992). *Skola och erfarenhet*. En grupp elevers skolerfarenheter i ett longitudinellt perspektiv. Acta Universitatis Uppsaliensis. Uppsala Studies in Education 43.
- Reuterberg, S-E., Svensson, A., Wedman, I., Wester-Wedman, A. (1990). *Effekter och sidoeffekter av fysisk aktivitet*. Relationen mellan regelbunden motion, vardagskompetenser och fritidsintressen med särskild tonvikt på skillnader mellan kön. Rapporter från institutionen för pedagogik 1990:03. Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Rolf, B. (1987). The Tacit Dimension of Professional Knowledge. From higher education to profession. *Studies of Higher Education and Research*. 1987:5. UHÄ. Stockholm.
- Rubenson, K. (1975). *Rekrytering till vuxenutbildning*. Acta Universitatis Gothenburgensis 13. Göteborg.
- Selander, S. (1989). Professioner och de professionella. *Forskning om utbildning*. Årgång 16. No 2, sid 4-12.
- Sikes, P. (1985). The Life Cycle of the Teacher. I Ball, S. and Goodson, I. (1985). *Teachers' Lives and Careers*. Falmer Press, London.

- Sjöstrand, P. (1980). Teorier om yrkesval. I Franke-Wikberg, S. och Lundgren, U. (Red) (1980). *Karriär och levnadsbana*. En antologi om studie- och yrkesval. Wahlström och Widstrand, Stockholm.
- Skrede, K. och Tornes, K. (Red) (1983). *Studier i kvinners livslöp*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Socialstyrelsen (1981). *VPP Vårdprognoser*. Framtida tillgång och efterfrågan på vissa vårdpersonalkategorier. Stockholm.
- SOU 1979:78. *Mål och medel för hälso- och sjukvården*. Förslag till hälso- och sjukvårdsplan. Betänkande av hälso- och sjukvårdsutredningen HSU. Stockholm.
- Statistiska Centralbyrån (1976). Individualstatistiken. Skoldata för ett urval elever födda 1948 och 1953. *Promemorior från SCB*. 1976:8. Stockholm.
- Super, D. (1957). *The Psychology of Careers*. An introduction to vocational development. Harper, New York.
- Svensson, A. (1964). *Sociala och regionala faktorerers samband med över- och underprestation i skolarbetet*. Rapporter från Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Svensson, A. (1971). *Relative Achievement*. School performance in relation to intelligence, sex and home environment. Göteborg Studies in Educational Sciences 6. Göteborg.
- Svensson, A. (1980). Klasstillhörighet och högskoleutbildning. I Franke-Wikberg, S. och Lundgren, U. (Red) (1980): *Karriär och levnadsbana*. En antologi om studie- och yrkesval. Wahlström och Widstrand, Stockholm.
- Svensson, L. (1987). State Control and Academic Autonomy. *Studies of Higher Education and Research*. 1987:4. UHÄ. Stockholm.
- Torstendahl, R. och Burrage, M. (Red) (1990). *The Formation of Professions*. Knowledge, State and Strategy. Sage, London.
- Ve, H. (1981). Förtrölighet mellan mödre och möttre. I Holter, H. (Red) (1981): *Kvinner og felleskap*. Oslo.
- Ve, H. (1982). Makt, intresse och socialisation. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Vol 2, No 2, sid 23-32.
- Waerness, K. (1980). Omsorgen som lönearbete- en begreppsdiskussion. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Ärgång 1. No 3.

- Waerness, K. (1984). *Caring as Women's Work*. I Holter, H. (Red) (1984): *Patriarchy in a Welfare Society*. Oslo.
- Waller, W. (1932, reprint 1967). *The Sociology of Teaching*. Russel and Russel, New York.
- Willis, P. (1977). *Learning to Labour*. How Working Class Kids get Working Class Jobs. Saxon House, Westmeed, England.
- Woods, P. (1983). *Sociology and the School*. An Interactionist Viewpoint, Routledge and Kegan, London.

1. Vilken sysselsättning har du för närvarande?

Du kan sätta flera kryss om du samtidigt gör flera saker t ex studerar och sköter hushåll.

Anställd på heltid	()	Arbetslös	()
Anställd på deltid	()	Sjuk/sjukledig	()
Egen företagare	()	Barnledig	()
Studerar	()	Sköter familjens hushåll	()
Annat:			

2. Vilken sysselsättning har din maka/make/sammanboende?

Du kan också här sätta flera kryss. Hoppa över frågan om du är ensamstående.

Anställd på heltid	()	Arbetslös	()
Anställd på deltid	()	Sjuk/sjukledig	()
Egen företagare	()	Barnledig	()
Studerar	()	Sköter familjens hushåll	()
Annat:			

3. Vilket yrke har du?

Ange det yrke du räknar som ditt huvudyrke även om du inte arbetar inom det just nu. Beskriv ditt yrke så noga att vi förstår vad det är.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Vilka arbeten har du haft?

Ange så noga du kan arbeten av mer varaktig karaktär, alltså inte extraarbeten och ströjobb. Försök att fylla i tabellen i tidsföljd och sätt kryss i de kolumner till höger som gäller.

Befattning och arbetsuppgifter	fr o m – t o m	heltid	deltid
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()
.....	()	()

5. Har du varit arbetslös under någon tid?

Nej ()

Ja () sammanlagt ca månader

Här följer några saker som kan känneteckna ens arbete. Hur är det på ditt arbete och hur tycker du att ett arbete skall vara?

6. Är det så här på ditt nuvarande eller senaste arbete?

	Ja	Delvis	Nej
Arbetsuppgifterna är för det mesta desamma.	()	()	()
Arbetsuppgifterna är klart angivna	()	()	()
Man bestämmer själv hur arbetsuppgifterna skall utföras	()	()	()
Man utför arbetsuppgifterna tillsammans med andra	()	()	()
Arbetet ger en nya kunskaper.	()	()	()
Arbetet kräver att man utnyttjar sin fysiska styrka och rörlighet. .	()	()	()
Man slipper tänka på arbetsuppgifterna på sin lediga tid	()	()	()
Man slipper oroa sig för att bli utan arbete	()	()	()
Arbetet ger möjlighet till anställning med mer inflytande.	()	()	()
Arbetet ger möjlighet till anställning med högre inkomst	()	()	()

7. Är det viktigt för dig att arbetet är så här?

	Ja	Det spelar ingen roll	Nej
Arbetsuppgifterna är för det mesta desamma.	()	()	()
Arbetsuppgifterna är klart angivna	()	()	()
Man bestämmer själv hur arbetsuppgifterna skall utföras	()	()	()
Man utför arbetsuppgifterna tillsammans med andra	()	()	()
Arbetet ger en nya kunskaper.	()	()	()
Arbetet kräver att man utnyttjar sin fysiska styrka och rörlighet. .	()	()	()
Man slipper tänka på arbetsuppgifterna på sin lediga tid	()	()	()
Man slipper oroa sig för att bli utan arbete	()	()	()
Arbetet ger möjlighet till anställning med mer inflytande.	()	()	()
Arbetet ger möjlighet till anställning med högre inkomst	()	()	()

8. Vilken grad av inflytande anser du att du personligen har/hade på följande frågor i samband med ditt nuvarande eller senaste arbete?

	Grad av inflytande			Frågan ej aktuell
	Inget alls	Visst	Stort	
Val av arbetsuppgifter	()	()	()	()
Planeringen av ditt arbete.....	()	()	()	()
Ditt eget arbetstempo.....	()	()	()	()
Förläggningen av din arbetstid	()	()	()	()
Förläggningen av dina raster.....	()	()	()	()
Förläggningen av din semester	()	()	()	()
Val av arbetskamrater	()	()	()	()
Tillsättandet av din närmaste chef	()	()	()	()

9. Hur bra tycker du att du klarar följande vardagssysslor i ditt eget hushåll?

	Mycket bra	Bra	Hjälpligt	Dåligt
Städa.....	()	()	()	()
Laga mat.....	()	()	()	()
Sköta en bil.....	()	()	()	()
Sy och sticka.....	()	()	()	()
Snickra och måla.....	()	()	()	()
Vårda och laga kläder	()	()	()	()
Sköta blommor och trädgård	()	()	()	()
Laga enklare tekniska föremål	()	()	()	()

10. Har du bland dina vänner och bekanta någon fack- eller yrkeskunnig som kan hjälpa dig om du någon gång skulle få problem i följande avseenden?

	Ja	Nej	Kan själv
Sjukdom	()	()	()
Färdskada/värk	()	()	()
Personliga problem	()	()	()
Bilköp	()	()	()
Fel eller skada på bil	()	()	()
Härvård	()	()	()
Klädsömnad	()	()	()
Inkomstdeklaration	()	()	()
Byggnadsarbete	()	()	()
Installationsarbete i hus	()	()	()

11. Vilka brukar du träffa och vara tillsammans med på din lediga tid?

	Nästan jämt	Då och då, så ofta det går	Då och då, när det faller sig så	Då och då, men bara när jag måste	Nästan aldrig
Medlemmar i den egna familjen ..	()	()	()	()	()
Föräldrar och syskon	()	()	()	()	()
Andra släktingar	()	()	()	()	()
Personliga vänner	()	()	()	()	()
Arbetskamrater	()	()	()	()	()
Grannar	()	()	()	()	()
Andra:					

12. Vilka föreningar är du medlem i?

Skriv namnet på de föreningar (motsvarande) som du är medlem i. Ange också vilket slag av förening det är om detta inte klart framgår av föreningens namn.

.....

.....

.....

.....

Jag är inte medlem i någon som helst förening ()

13. Har du uppdrag i någon förening (styrelsemedlem eller liknande)?

Nej ()

Ja () I hur många föreningar då? stycken

Hur mycket tid lägger du ner på föreningsarbetet? tim/mån

14. Vad gör du på din fritid?

Hur mycket tid använder du i allmänhet till var och en av följande aktiviteter?

Läser dagstidningar	min/dag	Sysslar med hus och tomt	tim/mån
Läser veckotidningar	min/dag	Går i studiecirkel	tim/mån
Lyssnar på radio	min/dag	Läser skönlitteratur	tim/mån
Lyssnar på skivor/band	min/dag	Läser facklitteratur	tim/mån
Tittar på TV	tim/vecka	Går på teater	ggr/år
Sysslar med hem och hushåll	tim/vecka	Går på bio	ggr/år
Idrottar, motionerar etc	tim/vecka	Går på konsert	ggr/år
Förbereder mitt arbete	tim/vecka	Går på idrottsevenemang	ggr/år

15. När du läser tidningar och tittar på TV, vad är det då du helst tar del av?

.....
.....
.....

16. De aktiviteter som räknades upp tidigare täcker inte allt man kan göra på sin fritid. Vilka andra verksamheter ägnar du dig åt på din fritid?

.....
.....
.....
.....

17. Vilka olika skolor och utbildningar har du gått i efter folkskolan (grundskolan)?

Ange så noga att vi förstår vilka skolor och utbildningar det är fråga om.

.....
.....
.....
.....
.....

18. Har du planer på att börja någon ytterligare utbildning eller fortsätta någon du har påbörjat?

Nej ()

Ja () I så fall vilken eller vilka?

.....
.....

Här följer några frågor om hur du hade det i skolan. Man går i skolan ganska länge och det är inte likadant jämt. De första frågorna gäller därför hur det var för det mesta och frågorna därefter när det var bäst och sämst i skolan.

19. Hur var det för dig i allmänhet i skolan?

Vad tyckte du om att gå i skolan?	mycket bra	() () () () ()	illa
Vad tyckte du om lärarna?	mycket bra	() () () () ()	illa
Vad tyckte lärarna om dig?	mycket bra	() () () () ()	illa
Hur gick det för dig att få kamrater? . .	mycket bra	() () () () ()	illa
Hur klarade du av skolarbetet?	mycket bra	() () () () ()	illa

20. När tyckte du det var bäst i skolan?

Ange i vilken klass eller på vilket stadium det var och beskriv varför det var bra under just denna tid.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

21. När tyckte du det var sämst i skolan?

Ange i vilken klass eller på vilket stadium det var och beskriv varför det var dåligt under just denna tid.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

22. På vilket eller vilka sätt har du täckt dina levnadskostnader under olika stadier av din utbildning?

Ange i följande tabell vad som mest bidrog till din försörjning. Du kan sätta flera kryss.

	Utbildning före 20 års ålder	Utbildning efter 20 års ålder
Kost och logi i hemmet	()	()
Kontantbidrag från föräldrar eller anhöriga	()	()
Egna arbetsinkomster	()	()
Statligt studiestöd (se anmärkning)	()	()
Stipendier	()	()
Banklån eller privata lån	()	()

Anm. Statligt studiestöd ges bl a i följande former: studiehjälp, studiemedel, vuxenstudiesöd, utbildningsbidrag från AMS.

Frågorna 23–24 besvaras endast av dem som studerat vid universitetet, högskola, seminarium eller motsvarande. Övriga går direkt till fråga 25.

23. I vilken utsträckning kunde du finansiera dina studier med hjälp av statliga studiemedel?

I full utsträckning ()

I stor utsträckning (ca 75 %) ()

I viss utsträckning (ca 50 %) ()

I ringa utsträckning (ca 25 %) ()

Inte alls. Använde ej studiemedel ()

24. Om inte statliga studiemedel hade funnits att tillgå när du började studera, hade du ändå börjat?

Ja säkerligen ()

Ja troligen ()

Nej troligen inte ()

Nej säkerligen inte ()

Fråga 25 besvaras endast av dem som inte studerat vid universitet, högskola, seminarium eller motsvarande.

25. Har du någon gång funderat på att börja studier av ovannämnda slag?

Nej ()

Jag men jag har inte haft tillräckliga förkunskaper ()

Ja men jag har inte haft råd till det ()

Ja men jag måste avstå av följande skäl: ()

.....
.....
.....

26. I samhället betraktas vissa människor som framgångsrika medan andra blir betraktade som "utslagna". På vad sätt anser du att skola och utbildning har med detta att göra?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

27. Vad tycker du att barn och ungdomar skall få lära sig i skolan idag?

Om du tänker tillbaka på de ämnen du hade när du gick i skolan, hur mycket tycker du då att man nu skall få lära sig i dem? Skall de få lära sig dem lika mycket som du, mer än du eller mindre än du fick göra?

	Mer	Lika mycket	Mindre		Mer	Lika mycket	Mindre
Svenska	()	()	()	Fysik	()	()	()
Engelska	()	()	()	Kemi	()	()	()
Andra språk	()	()	()	Biologi	()	()	()
Religionskunskap	()	()	()	Hemkunskap	()	()	()
Historia	()	()	()	Teckning	()	()	()
Samhällskunskap	()	()	()	Slöjd	()	()	()
Geografi	()	()	()	Musik	()	()	()
Matematik	()	()	()	Gymnastik	()	()	()

Andra ämnen:

.....

.....

28. Vet du vart du skall vända dig om du behöver.?	Ja det vet jag	Nej men det kan jag ta reda på	Nej och det vet jag inte hur jag skall ta reda på
Anmäla flyttning	()	()	()
Börja vuxenutbildning	()	()	()
Få ersättning vid arbetslöshet	()	()	()
Få hjälp med juridisk rådgivning	()	()	()
Söka bostadsbidrag	()	()	()
Söka ekonomiskt stöd under utbildning	()	()	()
Överklaga taxering till inkomstskatt	()	()	()
Söka vårbidrag	()	()	()
Överklaga anmärkning för felparkering	()	()	()
Överklaga uppsägning av hyreskontrakt	()	()	()
Anmäla misstanke om fusk vid allmänt val.	()	()	()
Klaga på en charterresa som inte motsvarade vad prospektet lovade	()	()	()

29. Hur bra tycker du att du klarar av följande saker som har med språk att göra?

Svenska språket	Mycket bra	Bra	Hjälpligt	Dåligt
Förstå en skriftlig instruktion	()	()	()	()
Läsa ledaren i en tidning	()	()	()	()
Utbeta en skriftlig instruktion	()	()	()	()
Skriva en personlig ansökan om en anställning.	()	()	()	()
Ge en muntlig instruktion	()	()	()	()
Yttra sig i diskussionen på ett föreningsmöte	()	()	()	()
Förstå en instruktion som du får lyssna till	()	()	()	()
Förstå ett meddelande från någon myndighet som du får höra i radion	()	()	()	()
Engelska språket				
Läsa en artikel på engelska i ett ämne som du är insatt i ()	()	()	()	()
Skriva brev på engelska till en vän	()	()	()	()
Tala engelska med en utländsk turist	()	()	()	()
Följa med i ett engelskt TV-program utan att läsa den svenska texten	()	()	()	()

30. Var det någon fråga i häftet som på något sätt var besvärlig att svara på? Var det någon fråga som var särskilt trevlig eller intressant?

Berätta här något om vad du tänkt och tyckt när du svarat.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TACK FÖR HJÄLPEN

YRKESKOD LING-K

Yrkestillhörighet för män och kvinnor i
representativa- och högskolematerialet. Absoluta tal.

	REP		HOG	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Vu	16	173	12	36
Vsj	8	72	12	154
Vö	4	41	4	54
Vs	23	48	48	111
Vh	27	16	73	42
Ufö	2	43	11	93
Ufo	15	67	50	187
Uö	17	27	51	58
Uh	31	23	103	73
Ta	272	48	153	48
Th	20	4	51	14
HKa	203	460	208	192
HKh	69	9	91	17
Öfri	0	27	0	0
Öa	612	307	172	90
Öh	96	39	217	84
Stud/ ej id.	12	16	18	41
Ej svar	3	22	5	6

26. I samhället betraktas vissa människor som framgångsrika medan andra blir betraktade som "utslagna". På vad sätt anser du att skola och utbildning har med detta att göra?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

27. Vad tycker du att barn och ungdomar skall få lära sig i skolan idag?

Om du tänker tillbaka på de ämnen du hade när du gick i skolan, hur mycket tycker du då att man nu skall få lära sig i dem? Skall de få lära sig dem lika mycket som du, mer än du eller mindre än du fick göra?

	Mer	Lika mycket	Mindre		Mer	Lika mycket	Mindre
Svenska	()	()	()	Fysik	()	()	()
Engelska	()	()	()	Kemi	()	()	()
Andra språk	()	()	()	Biologi	()	()	()
Religionskunskap	()	()	()	Hemkunskap	()	()	()
Historia	()	()	()	Teckning	()	()	()
Samhällskunskap	()	()	()	Slöjd	()	()	()
Geografi	()	()	()	Musik	()	()	()
Matematik	()	()	()	Gymnastik	()	()	()

Andra ämnen:

.....

.....

28. Vet du vart du skall vända dig om du behöver ?	Ja det vet jag	Nej men det kan jag ta reda på	Nej och det vet jag inte hur jag skall ta reda på
Anmäla flyttning	()	()	()
Börja vuxenutbildning	()	()	()
Få ersättning vid arbetslöshet	()	()	()
Få hjälp med juridisk rådgivning	()	()	()
Söka bostadsbidrag	()	()	()
Söka ekonomiskt stöd under utbildning	()	()	()
Överklaga taxering till inkomstskatt	()	()	()
Söka vårdbidrag	()	()	()
Överklaga anmärkning för felparkering	()	()	()
Överklaga uppsägning av hyreskontrakt	()	()	()
Anmäla misstanke om fusk vid allmänt val.	()	()	()
Klaga på en charterresa som inte motsvarade vad prospektet lovade	()	()	()

29. Hur bra tycker du att du klarar av följande saker som har med språk att göra?

Svenska språket	Mycket bra	Bra	Hjälpligt	Dåligt
Förstå en skriftlig instruktion	()	()	()	()
Läsa ledaren i en tidning	()	()	()	()
Utbeta en skriftlig instruktion	()	()	()	()
Skriva en personlig ansökan om en anställning.	()	()	()	()
Ge en muntlig instruktion	()	()	()	()
Yttra sig i diskussionen på ett föreningsmöte	()	()	()	()
Förstå en instruktion som du får lyssna till	()	()	()	()
Förstå ett meddelande från någon myndighet som du får höra i radion	()	()	()	()
Engelska språket				
Läsa en artikel på engelska i ett ämne som du är insatt i	()	()	()	()
Skriva brev på engelska till en vän	()	()	()	()
Tala engelska med en utländsk turist	()	()	()	()
Följa med i ett engelskt TV-program utan att läsa den svenska texten	()	()	()	()

30. Var det någon fråga i häftet som på något sätt var besvärlig att svara på? Var det någon fråga som var särskilt trevlig eller intressant?

Berätta här något om vad du tänkt och tyckt när du svarat.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TACK FÖR HJÄLPEN

YRKESKOD LING-K

Yrkestillhörighet för män och kvinnor i
representativa- och högskolematerialet. Absoluta tal.

	REP		HOG	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Vu	16	173	12	36
Vsj	8	72	12	154
Vö	4	41	4	54
Vs	23	48	48	111
Vh	27	16	73	42
Ufö	2	43	11	93
Ufo	15	67	50	187
Uö	17	27	51	58
Uh	31	23	103	73
Ta	272	48	153	48
Th	20	4	51	14
HKa	203	460	208	192
HKh	69	9	91	17
Öfri	0	27	0	0
Öa	612	307	172	90
Öh	96	39	217	84
Stud/ ej id.	12	16	18	41
Ej svar	3	22	5	6

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER VID INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH PSYKOLOGI, UNIVERSITETET I LINKÖPING

- 128 Klasson, M. BIBLIOTEK SOM STUDIEMILJÖ. Exemplet Östergötland. November 1988.
- 129 Arvidson, L., Höghiern, R., Rubenson, K., Svanberg-Hård, H. FOLKHÖGSKOLANS PEDAGOGISKA MILJÖ - några teoretiska aspekter på formella och informella bildningsprocesser. December 1988.
- 130 Klasson, M. (Red). SEMINARIET FÖR FOLKBILDNINGSFORSKNING OCH BIBLIOTEK. Två bidrag: Johansson, I. Folkbildningsorganisationerna - motkulturer eller serviceföretag? Åberg, Å. Den unge Strindberg och folkbildningsrörelsen.
- 131 Erasmie, T. (Red). TOLV UPPSATSER I PEDAGOGIK OCH PSYKOLOGI tillägnade Professor Ingvar Werdelin. Maj 1989.
- 132 Riis, U., Ahlstrand, E., Nielsen, B., Nilsson, K., Svahnberg, E. FORTBILDNING INTEGRERAD I ETT REKTORSOMRÅDES SKOLUTVECKLING. Teori, erfarenheter och slutsatser. Maj 1989.
- 133 Assani, S., P. How can the teaching of woodwork and science at secondary school level be integrated? May 1989.
- 134 Nelson Chinyamunzore, N. Assessment of pupils' practical work in technical/practical subjects in secondary schools. May 1989.
- 135 Chinzvimbo, G. Attitudes towards technical drawing as a school subject. May 1989.
- 136 Gweru, S. The relevance of machine shop engineering programs in technical colleges to industry in Zimbabwe. May 1989.
- 137 Kwaira, P. A study of teacher education and the training of technical subject teachers in Zimbabwe. May 1989.
- 138 Mandebvu, O. Pupils' attitudes towards technical subjects: An exploratory study. May 1989.
- 139 Mhlanga, M. J. Education with production in conventional secondary schools: Understanding and implementation. May 1989.
- 140 Moyo, D. The educational worth of Zimbabwean stone sculpture. May 1989.
- 141 Mupinga, D.M. The future of technical subjects in Zimbabwe's primary schools. May 1989.
- 142 Museva, S. The implementation of vocational education in pilot secondary schools with special reference to woodwork. May 1989.
- 143 Nherera, C., M. Design education and the teaching of woodwork in secondary schools. May 1989.
- 144 Rudzuna, C. K. Correspondence between non-formal vocational training in the building trade and the requirements for employment. May 1989.
- 145 Hartman, P. FÖRÄDLAD OCH SEDLIG. En studie kring de praktiskt- estetiska ämnena i sekelskiftets och 1920-talets folkhögskola. Juni 1989.

- 146 Holmberg, C., Wojtowicz, W. (Ed). Educational Research in Poland. Some Examples. Jan 1990.
- 147 Dahlgren, L-O., Persson, U-B. (Red). Perspektiv på läsinlärning och läsundervisning. Dec 1989.
- 148 Patel, R. NONFORMAL EDUCATION IN DEVELOPMENT: A Conceptual Analysis. Febr 1990.
- 149 Ellström, E. Hörselskadade och döva barns lek i integrerad förskoleverksamhet. Mars 1990.
- 150 Eklund, H. ÅTERKOMMANDE UTBILDNING OCH GRUPPSAMMANSÄTTNING. Studier kring samordning som problem vid utbildningssamverkan. Maj 1990.
- 151 Askling, B. ATT UTFORSKA HÖGSKOLANS UTBILDNINGAR. Installationsföreläsning i pedagogik den 3 april 1990. Maj 1990.
- 152 Ellström, P-E., Davidson, B., Rönnqvist, D. KONTEXT, KULTUR OCH VERKSAMHET. En analys av AMU:s organisation och pedagogiska miljö. Juni 1990.
- 53 Larsson, S. Uppsökande verksamhet och stöd till korta studier. En studie för FIN-VUX utredningen. April 1991.
- 154 Sjösten, N-Å. CONCORDIEFORMEL OCH SAMHÄLLSNYTTA. Folkskoleinspektionens syn på folkbildningen speglad i litteraturrekommendationerna för den tidiga sockenbiblioteksrörelsen. Maj 1991.
- 155 Askling, B., Ottosson, J. E., Ulfberg, S. UTVECKLING AV SÄRSKILDA URVALS-INSTRUMENT. Några erfarenheter från försöket med lokal antagning till läkarlinjen och sjukgymnastutbildningen vid Hälsouniversitetet i Linköping höstterminen 1991. November 1991.
- 156 Dahlgren, L O., Franke, A. TANKAR OM VÄGTRAFIKEN. En intervjuundersökning med olika förargrupper kring biltrafik och trafiksäkerhet. Mars 1992.
- 157 Holmberg, C. ANTAGNING TILL LÄKAR- OCH SJUKGYMNASTLINJERNA VID HÄLSOUNIVERSITETET I LINKÖPING. Synpunkter på flerstegsurvalet i december 1991. April 1992.
- 158 Nyrinder, B. UTBILDNING - VÄRDE OCH VILLKOR. En intervjuundersökning bland tjänstemän om vuxenutbildning, personalutbildning och lärande. Maj 1992.
- 159 Hult, H. BILDER AV SKOLAN SOM ORGANISATION. En studie av uppfattningar om skolans organisation. Juli 1992.
- 160 Holmberg, C. ANTAGNING TILL LÄKAR- OCH SJUKGYMNASTLINJERNA VID HÄLSOUNIVERSITETET I LINKÖPING. Synpunkter på flerstegsurvalet i juni 1992. Augusti 1992.
- 161 Rönnqvist, D. ANSTÄLLDAS MÖJLIGHETER TILL KOMPETENSUTVECKLING. En studie av olika personalkategorier inom sjukvården. September 1992.

LONG-ENDURING EFFECTS OF SCHOOLING AND WOMEN'S LIFE PATTERN

In the LING-K-project (Long-enduring effects of schooling and women's life pattern) data from an extensive longitudinal study of about 8 000 individuals, born 1948 and followed up until 1980, are reanalysed. The data collection started when the participants were 13 years old and normally in grade 6 of the compulsory school. At that time, data were taken from school records, ability tests and interest questionnaires. New information has been gathered at several points of time. In 1980 follow-up data intended to give a broad picture of the participants as young adults were collected by means of mail questionnaires.

The specific aim of the actual project is to study social and educational background, school experiences and early vocational wishes, among women who as adults are working in teaching or caring professions as well as their present life patterns, estimations of self capacity and attitudes towards working conditions. Comparisons are made between different typical female professions. The original data bank makes it possible to estimate "profiles" of professions that are based on longitudinal data from individuals in the professions.

This first report from the LING-K-project gives a general presentation of the project with regard to the data bank at hand and the particular aims and theoretical perspectives of the LING-K-project. In addition, data from the adult questionnaire were used for comparisons between some professional groups of women with regard to their attitudes towards working conditions.

Staff: Berit Askling (scientific leader), Eva Wirén

Funding agency: The Bank of Sweden Tercentenary Foundation.

Key words: Enduring school effects, female life pattern, female professions, professional profile.

Linköping University
Department of Education and Psychology
S-581 83 Linköping, Sweden

ISBN LiU 91-7871-021-9 ISSN 0282-4957